

ბატონიშვილის ბიბლიოთეკა

ციტირებისთვის:

*ანტიდისკრიმინაციული სამართალი, მასწავლებლის მეთოდური სახელმძღვანელო
თბილისი, 2021*

ელექტრონული იურიდიული ბიბლიოთეკა www.princelibrary.ge

შექმნილია USAID/PROLoG-ის ფინანსური ხელშეწყობით

სულხან-საბა ორბელიანის
უნივერსიტეტი

USAID
ამერიკელი ხალხისგან

EAST • WEST
MANAGEMENT
INSTITUTE

კანონის უზენაესობის მხარდაჭერა
საქართველოში (PROLoG)

ანტიდისკრიმინაციული სამართალი

მასწავლებლის მეთოდური სახელმძღვანელო

სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის გამომცემლობა

UDC(უკ) 340.130.53(072)
ა-691

წინამდებარე მეთოდური სახელმძღვანელო შეიქმნა ამერიკელი ხალხის კეთილი ნებით, ამერიკის შეერთებული შტატების საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID) მშვეობით. სახელმძღვანელოს შინაარსზე პასუხისმგებელია ავტორი. იგი არ წარმოადგენს ამერიკის მთავრობის ოფიციალურ მოსაზრებას და არ ასახავს ამერიკის შეერთებული შტატების მთავრობის, შეერთებული შტატების საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID) ან აღმოსავლეთ დასავლეთის მართვის ინსტიტუტის შეხედულებებს.

USAID
ამერიკელი ხალხისაგან

EAST • WEST
MANAGEMENT
INSTITUTE

კანონის უზენაესობის მხარდაჭერა
საქართველოში (PROLoG)

წიგნი გამოიცემა USAID/PROLoG-ის მიერ დაფინანსებული ადამიანის უფლებების პროექტის ფარგლებში.

ანტიდისკრიმინაციული სამართალი
მასწავლებლის მეთოდური სახელმძღვანელო
სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2021

შემდგენლები: დიმიტრი გეგენავა, ქეთევან ხომერიკი
კაზუსების ავტორები: თამარ ონიანი, გვანცა ლაშხია
კორექტურა: ციცინო ხითარიშვილი
გარეკანი: რენე მაგრიტი, კოსმოსის ხმა

Anti-Discrimination Law
Teacher's Manual
Sulkhan-Saba Orbeliani University Press, 2021

Authors: Dimitry Gegenava, Ketevan Khomeriki
Authors of Cases: Tamar Oniani, Gvantsa Lashkhia
Copy Editor: Tsitsino Khitarishvili
Cover: Rene Magritte, Voice of Space

© ავტორები, 2021
© სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტი, 2021

ISBN 978-9941-8-3355-7

სწავლა-სწავლების მეთოდოლოგია და აქტივობები

„ანტიდისკრიმინაციული სამართალი“ სწავლების მე-7, საბაკალავრო დონის საგანია, ხოლო „თანასწორობის უფლების დაცვის სამართლებრივი მექანიზმები“ და „შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების სამართალი“ კი სწავლების მე-8, სამაგისტრო საფეხურზე ისწავლება. სწავლების დონეთა მიხედვით შესაძლებელია განსხვავდებოდეს მათი შედეგების მიღწევის მექანიზმები, ასევე, განსახორციელებელი აქტივობები, ვინაიდან ეს ყოველივე სტუდენტის არსებული და შესაძენ უნარებზე უნდა იყოს ორიენტირებული.

სწავლა-სწავლების მეთოდოლოგიის თვალსაზრისით სამივე საგანში გამოიყენება ლექცია, სემინარი და პრაქტიკული მუშაობა კომბინირებულად. მთავარი მახასიათებელია სტუდენტის განსაკუთრებული ჩართულობა და აქტიურობა როგორც სემინარის, პრაქტიკული მუშაობის, ისე ლექციის მიმდინარეობის პროცესში. სამაგისტრო სწავლების დონის დისციპლინები სრულად პრაქტიკული უნარების გამომუშავებასა და განვითარებაზეა ორიენტირებული, ამიტომ ამ საგნებში პრაქტიკულ მუშაობას და სასემინარო დატვირთვას ექცევა ყურადღება.

სამივე დისციპლინის უმთავრესი ამოცანა პრაქტიკულ პრობლემებსა და შედეგზე ორიენტირებული ცოდნის მიცემაა, რაც უმთავრესად სწორედ პრაქტიკული უნარების გამომუშავებითა და განვითარებით მიიღწევა, ამიტომაც უმთავრესია, გამოყენებულ იქნეს ისეთი აქტივობები, რომლებსაც უშუალოდ ეს დანიშნულება ექნება. ამის გათვალისწინებით, აქტივობებიდან გამოიყენება „სამართლის დარგობრივ მახასიათებელში“ მოცემული თითქმის ყველა აქტივობის ფორმა, განსაკუთრებით შემთხვევათა ანალიზი, ინდუქცია-დედუქცია, როლური და სიტუაციური თამაშები, დისკუსია/დებატები, ანალიზი და ა.შ.

შინაარსი

I. ანტიდისკრიმინაციული სამართალი

1. თანასწორობა და დისკრიმინაცია.....	1
2. დისკრიმინაციის ფორმები და სახეები, თანასწორობისა და თავისუფლების ურთიერთმიმართება	4
3. თანასწორობის უფლების დაცვა და დისკრიმინაციასთან ბრძოლა საქართველოში - საკონსტიტუციო სტანდარტი.....	9
4. ანტიდისკრიმინაციული კანონმდებლობა	12
5. თანასწორობის უფლების დაცვის საკონსტიტუციო მექანიზმები.....	14
6. რასობრივი და ეთნიკური დისკრიმინაცია	17
7. სქესობრივი და გენდერული დისკრიმინაცია	23
8. რელიგიური დისკრიმინაცია.....	30
9. პოლიტიკური, ტერიტორიული, ლინგვისტური და „სხვა ნიშნით“ დისკრიმინაცია	34
10. შრომითი დისკრიმინაცია	39
11. ასაკობრივი დისკრიმინაცია, დედათა და ბავშვთა დისკრიმინაცია	43
12. სოციალური და ეკონომიკური დისკრიმინაცია, შშმ პირთა დისკრიმინაცია	48
13. სიძულვილის ენა, ძალადობა და ჩაბვრა, სიძულვილის ენით ჩადენილი დანაშაულები.....	55

II. თანასწორობის უფლების დაცვის სამართლებრივი მექანიზმები

1. დისკრიმინაციასთან დაკავშირებული სამართალწარმოება სამართო სასამართლოებში.....	58
---	----

2. სამოქალაქო და ადმინისტრაციული სარჩელი დისკრიმინაციის თაობაზე.....	60
3. მტკიცების ძვირთის განაწილება დისკრიმინაციასთან დაკავშირებულ სამართალწარმოებაში	63
4. თანასწორობის უფლების დაცვის სტანდარტი საკონსტიტუციო სამართალწარმოებაში	65
5. კონსტიტუციური სარჩელი თანასწორობის უფლების დაცვის თაობაზე.....	67
6. თანასწორობის უფლების დაცვის სტანდარტი ევროსასამართლოს პრაქტიკაში	69
7. მტკიცების ძვირთი დისკრიმინაციასთან დაკავშირებულ დავებაში ევროსასამართლოში	72
8. საჩივარი დისკრიმინაციის თაობაზე	74
9. სახელმწიფოს მხრიდან კომუნიკაცია, მტკიცებულებები და არგუმენტირებული პასუხი სახელმწიფოს კოფიციანზე	77
10. თანასწორობის უფლების დაცვის ადმინისტრაციული მექანიზმები	79
11. ანგარიშისა და დასკვნის შედგენა დისკრიმინაციის ფაქტზე	81

III. შეგლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების სამართალი

1. შეგლუდული შესაძლებლობის საკითხის სამართლებრივი მოწესრიგება და ისტორიული განვითარება	84
2. შეგლუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენცია: ისტორია და თეორიული საფუძვლები	87
3. მისაწვდომობა	91
4. დამოუკიდებელი ცხოვრება და თემში ჩართულობა.....	94
5. დისკრიმინაციის აკრძალვა და ინკლუზიური თანასწორობა	98

6. კანონის წინაშე თანასწორობა და მხარდაჭერით გაღიანყვებილების მიღების სისტემა	101
7. მართლმსაჯულების მისაწვდომობა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისთვის	105
8. მონაწილეობა პოლიტიკურ და საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში	108
9. ინკლუზიური განათლების სისტემა.....	111
10. შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლება შრომაზე	114
11. გენდერული ძალადობა და შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ქალთა უფლებები	117
12. შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა დაცვა სარისკო და საგანგებო ჰუმანიტარულ სიტუაციებში	121
13. მონიტორინგი და იმპლემენტაცია ეროვნულ დონეზე შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა აქტიური მონაწილეობით.....	124

თანასწორობა და დისკრიმინაცია

განსახილველი თემატიკა

- თანასწორობის უფლების შინაარსი
- თანასწორობის დაცვისა და დისკრიმინაციის აკრძალვის ისტორიული განვითარება – სეგრეგაციიდან თანასწორობამდე
- თანასწორობის პოზიტიური და ნეგატიური გაგება
- თანასწორობის ძირითადი უფლება და თანასწორობა სამოქალაქო ურთიერთობებში
- თანასწორობის უფლების სამართლებრივი საფუძვლები საერთაშორისო სამართალში
- დისკრიმინაციის წინააღმდეგ ბრძოლის საერთაშორისოსამართლებრივი მოწესრიგება
- ანტიდისკრიმინაციული სამართალი ევროპაში

დამატებითი საკითხები

- თანასწორობის პარადიგმა და ბრძოლა თანასწორობისთვის: ისტორიული გამოცდილება
- მონობა და ამერიკული ბრძოლა ემანსიპაციისთვის
- ლინკოლნი და აშშ-ის კონსტიტუციის შესწორებები
- მეორე მსოფლიო ომის შემდგომი პერიოდი და თანასწორობა უფლებათა სამართლებრივი გარანტიების შექმნის ქრილში (მესამე ტალღის კონსტიტუციები და საერთაშორისოსამართლებრივი აქტები)

- სეგრეგაცია და ამერიკული ბრძოლა სამოქალაქო უფლებებისთვის
- მარტინ ლუთერ კინგი, „მე ვოცნებობ“
- აპარტიდო და სამხრეთ აფრიკელთა გამათავისუფლებელი ბრძოლა
- ნელსონ მანდელა და საზოგადოების ტრანსფორმაცია სამხრეთ აფრიკაში

სავალდებულო ლიტერატურა

- ბექა ძამაშვილი, თანასწორობის უფლების პრობლემური ასპექტები თანამედროვე სამართალში და მისი სათანადო რეალიზების ხელშემშლელი გარემოებები საქართველოში, თბილისი, 2017, 15-29 გვ., 54-80 გვ.;
- სახელმძღვანელო დიკრიმინაციის აკრძალვის ევროპული სამართლის შესახებ, ევროპის საბჭო, 2013, 13-24 გვ.;
- ადამიანის უფლებათა კომიტეტის მიერ განხილული ძირითადი საქმეები, ადამიანის უფლებათა ინსტიტუტი, 2006, 382-387 გვ.;
- Michael Connolly, *The English Judiciary, Discrimination Law and Statutory Interpretation, Easy Cases Making Bad Law*, Routledge, 2019, 56-59 pp.;
- Sandra Fredman, *Discrimination Law*, 2nd Edition, Oxford University Press, 2011, 227-231 pp.;
- ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა ევროპული კონვენცია;
- ევროკავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია;
- საერთაშორისო პაქტი სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ (ICCPR);
- საერთაშორისო პაქტი ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების შესახებ (ICESCR).

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- მარტინგ ლუთერ კინგი, მე ვოცნებობ, დ. გეგენავას თარგმანი, წიგნში: საჯარო გამოსვლები და ადამიანის უფლებები, თბილისი, 2017
- ნელსონ მანდელა, მზად ვარ, მოვკვდე, თ. გერლიანი თარგმანი, წიგნში: საჯარო გამოსვლები და ადამიანის უფლებები, თბილისი, 2017
- Nancy L. Clark, William H. Worger, South Africa: The Rise and Fall of Apartheid, Routledge, 2013
- From Comrades to Citizens: The South African Civics Movement and the Transition to Democracy, Edited by Glenn Adler and Jonny Steinberg, Palgrave Macmillan, 2000
- Richard Rothstein, The Color of Law: A Forgotten History of How Our Government Segregated America, New York, 2017

დისკრიმინაციის ფორმები და სახეები, თანასწორობისა და თავისუფლების ურთიერთმიმართება

განსახილველი თემატიკა

- დისკრიმინაციის ფორმები და სახეები
- პირდაპირი და არაპირდაპირი დისკრიმინაცია
- პოზიტიური და ნეგატიური დისკრიმინაცია
- დისკრიმინაციის გამართლების ლეგიტიმური საჯარო მიზნები
- თანასწორობის უფლების მიმართება თავისუფლებასთან
- თანასწორობის უფლების შეზღუდვის გამართლება თავისუფლების სასარგებლოდ
- თავისუფლების უფლების შეზღუდვა თანასწორობის უზრუნველყოფის არგუმენტით

დამატებითი საკითხები

პირდაპირი და არაპირდაპირი დისკრიმინაცია (ევროსასამართლოს პრაქტიკა)

- *Ēcis v. Latvia, 2019*
- *Alexandru Enache v. Romania, 2017*
- *Biao v. Denmark, 2016*
- *Varnas v. Lithuania, 2013*

- *Carson and Others v. the United Kingdom, 2010*
- *Opuz v. Turkey, 2009*
- *Burden v. the United Kingdom, 2008*
- *Sampanis and Others v. Greece, 2008*
- *D.H. and Others v. the Czech Republic, 2007*
- *Bączkowski and Others v. Poland, 2007*
- *Zarb Adami v. Malta, 2006*
- *Hoogendijk v. the Netherlands, 2005*
- *Hugh Jordan v. the United Kingdom, 2001*

პოზიტიური დისკრიმინაცია (ევროსასამართლოს პრაქტიკა)

- *Taddeucci and McCall v. Italy, 2016*
- *Kurić and Others v. Slovenia, 2012*
- *Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina, 2009*
- *Muñoz Díaz v. Spain, 2009*
- *D.H. and Others v. the Czech Republic, 2007*
- *Stec and Others v. the United Kingdom, 2006*
- *Thlimmenos v. Greece [GC], 2000*

არაპირდაპირი დისკრიმინაციის მაგალითი

არაპირდაპირი დისკრიმინაციის მაგალითია მოსამართლეთა გამოსაცდელი ვადით გამწესება განუზრჩევლად მოსამართლის სამოსამართლო გამოცდილებისა.¹

საქართველოს კანონმდებლობის თანახმად, საერთო სასამართლოების სისტემაში მოსამართლის თანამდებობაზე უვადოდ დანიშვნამდე, მოსამართლე თანამდებობაზე 3 წლიანი გამოსაცდელი ვადით გამწესდებოდა. ამ ვადის გასვლის შემდეგ, საქარ-

¹ იხ., საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 15 თებერვლის N3/1/659 გადაწყვეტილება საქმეზე, „საქართველოს მოქალაქე ომარ ჯორბენაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

თველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო, შესაბამისი მოსამართლის სამოსამართლო საქმიანობის შეფასების საფუძველზე, იღებდა გადაწყვეტილებას პირის თანამდებობაზე უვადოდ დანიშვნის შესახებ. საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, არსებითად უთანასწორო პირები არიან ის კანდიდატები, რომლებსაც მოსამართლის თანამდებობაზე დანიშვნამდე არანაკლებ 3 წლიანი გამოცდილება ჰქონდათ და ისინი, ვისაც ამგვარი გამოცდილება არ გააჩნდა. იქიდან გამომდინარე, რომ შესაძლებელი იყო მოსამართლეთა წარსული სამოსამართლო გამოცდილების საფუძველზე მათი პრაქტიკული საქმიანობის შეფასება და ამ გზით, მათი თანამდებობისთვის შესაბამისობის დადგენა. საკონსტიტუციო სასამართლომ მიუთითა, რომ ასეთ შემთხვევებში, არ არსებობდა დამატებით 3 წლიანი გამოსაცდელი ვადის აუცილებლობა. ამრიგად, ნორმა, არსებითად უთანასწორო პირებს თანასწორად ობიექტური საჭიროების გარეშე ეპყრობოდა.

პირდაპირი დისკრიმინაციის მაგალითი

პირდაპირი დისკრიმინაციის მაგალითია შრომითი ხელშეკრულების ვადაზე ადრე შეწყვეტა ან შრომითი ხელშეკრულების ვადის გახანგრძლივებაზე უარის თქმა, შესასრულებელი სამუშაოს ბუნების, დასაქმებული ქალის ფაქტობრივი შრომისუნარიანობისა და შრომითი პირობების გაუთვალისწინებლად, ორსულობის გამო. შესაბამისად, იმ შემთხვევაში, როდესაც ქალისათვის არახელსაყრელი მდგომარეობის შექმნა განპირობებულია ორსულობასთან ან დეკრეტულ შვებულებასთან დაკავშირებული მიზეზებით, ადგილი აქვს პირდაპირ დისკრიმინაციას, სქესის ნიშნის საფუძველზე, ვინაიდან, ორსულობა მხოლოდ ქალისათვის მიკუთვნებული ბუნებრივი მდგომარეობაა. უფრო მეტიც, ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს პრაქტიკა, სწორედ ქალსა და ორსულობას შორის არსებული პირდაპირი კავშირის გამო, დისკრიმინაციული მოპყრობის სამტკიცებლად აუცილებლად არ მიიჩნევს შესაძარბელი სუბიექტების გამოკვეთას, საკმარისია, რომ ქალისათვის არახელსაყრელი მდგომარეობის შექმნა განპირობებული იყოს ორსულობის ფაქტით.

პოზიტიური ღონისძიებების მაგალითი

პოზიტიური ღონისძიებების მაგალითია სავალდებულო გენდერული საარჩევნო კვოტირების მექანიზმი, რომლის ფარგლებშიც დგინდება პოლიტიკური პარტიების მიერ პარტიული სიის ფორმირების პროცესში ქალი კანდიდატების რიცხოვნობის ან პროცენტულად ფიქსირებული რაოდენობით გარანტირებულად გათვალისწინების ვალდებულება. სავალდებულო გენდერული საარჩევნო კვოტირების სისტემა მიზნად ისახავს ქალების ტრადიციული როლის შესახებ საზოგადოებაში არსებული სტერეოტიპული დამოკიდებულებებით გამოწვეული ხელოვნური ბარიერების ნეიტრალიზაციას. ამგვარ ღონისძიებებს, როდესაც მათ შესაბამისი კონსტიტუციური საფუძველი აქვთ, როგორც წესი, არ მიიჩნევა კაცი კანდიდატების მიმართ დისკრიმინაციულ მოპყრობად, არამედ განიხილება მექანიზმად პოლიტიკურ სფეროში ქალებისა და კაცებისთვის რეალური, სუბსტანციური თანაბარი უფლებების უზრუნველყოფისათვის.

სავალდებულო ლიტერატურა

- ქეთევან ერემაძე, ძირითადი უფლებები თავისუფლებისთვის, თბილისი, 2020, 96-110 გვ.
- ბექა ძამაშვილი, თანასწორობის უფლების პრობლემური ასპექტები თანამედროვე სამართალში და მისი სათანადო რეალიზების ხელშემშლელი გარემოებები საქართველოში, თბილისი, 2017, 29-38 გვ.;
- სახელმძღვანელო დისკრიმინაციის აკრძალვის ევროპული სამართლის შესახებ, ევროპის საბჭო, 2013, 25-40 გვ.
- Tarunabh Khaitan, A Theory of Discrimination Law, Oxford University Press, 2015, 67-86 pp.;
- Sandra Fredman, Direct and Indirect Discrimination: Is There Still a Divide? in: Foundations of Indirect Discrimination Law,

Edited by Hugh Collins and Tarunabh Khaitan, Hart Publishing, 2018, 31-56 pp.;

- Sandra Fredman, *Discrimination Law*, 2nd Edition, Oxford University Press, 2011, 33-37 pp., 166-190 pp.

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- ნონა გელაშვილი, ეთერ ყამარაული, ევროკავშირის სასამართლო პრაქტიკა, თბილისი, 2010, 103-130 გვ.
- *Foundations of Indirect Discrimination Law*, Edited by Hugh Collins and Tarunabh Khaitan, Hart Publishing, 2018
- *Guide on Article 14 of the European Convention on Human Rights and on Article 1 of Protocol No. 12 to the Convention, Prohibition of discrimination*, 31 August 2020

თანასწორობის უფლების დაცვა და დისკრიმინაციასთან ბრძოლა საქართველოში – საკონსტიტუციო სტანდარტი

განსახილველი თემატიკა

- თანასწორობის უფლება საქართველოს კონსტიტუციაში
- დისკრიმინაციის აკრძალვის შედარებითი და ისტორიულ-გენეტიკური ანალიზი
- თანასწორობა და დისკრიმინაციის აკრძალვა საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში
- თანასწორობა და დისკრიმინაციის აკრძალვა კვაზისაკონსტიტუციო რეფორმების პერიოდსა და 1995 წლის კონსტიტუციაში
- თანასწორობის უფლების გაგება საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკაში
- საკონსტიტუციო სასამართლოს ერთგვაროვანი პრაქტიკა დისკრიმინაციის აკრძალვასთან დაკავშირებით

დამატებითი საკითხები

- თანასწორობის უფლების გაგება ქართულ სამართლებრივ სივრცეში
- ფაქტობრივი და სამართლებრივი თანასწორობა
- კანონის წინაშე თანასწორობა v. სამართლის წინაშე თანასწორობა

- თანასწორობის უფლების პოზიტიური გაგება
- დისკრიმინაციის აკრძალვა თანასწორობის უფლების კონტექსტში
- საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკა კონსტიტუციის 1995 წლის თავდაპირველი რედაქციის მე-14 და 38-ე მუხლებთან მიმართებით და მათი განსხვავება დაცული უფლების შინაარსის მიხედვით
- კონსტიტუციის მოქმედი რედაქციის მე-11 მუხლი და მისი გაგება საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკაში

სავალდებულო ლიტერატურა

- ქეთევან ერემაძე, ძირითადი უფლებები თავისუფლებისთვის, თბილისი, 2020, 15-52 გვ.; 110-129 გვ.
- ბექა ძამაშვილი, თანასწორობის უფლების პრობლემური ასპექტები თანამედროვე სამართალში და მისი სათანადო რეალიზების ხელშემშლელი გარემოებები საქართველოში, თბილისი, 2017, 38-51 გვ., 167-171 გვ.;
- საქართველოს კონსტიტუცია.

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- ქეთევან ერემაძე, დემოკრატიის გამოწვევები და საკონსტიტუციო სასამართლოს როლი დემოკრატიის ძიების პროცესში: კანონის წინაშე თანასწორობა როგორც თავისუფლების გარანტია, თბილისი, 2015
- თეიმურაზ ტულუმი, გიორგი ბურჯანაძე, გიორგი მშვენიერაძე, გიორგი გოცირიძე, ვახუშტი მენაბდე, ადამიანის უფლებები და საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს სამართალწარმოების პრაქტიკა, თბილისი, 2013, 35-40 გვ.

- ქეთევან ერემაძე, ინტერესთა დაბალანსება დემოკრატიულ საზოგადოებაში, თბილისი, 2013, 165-170 გვ.

ანტიდისკრიმინაციული კანონმდებლობა

განსახილველი თემატიკა

- ქართული ანტიდისკრიმინაციული კანონმდებლობა
- „დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“ საქართველოს კანონი
- კანონის შინაარსობრივი საკითხები
- დისკრიმინაციის პრევენციის მექანიზმები
- სახალხო დამცველი და სასამართლო, როგორც დისკრიმინაციასთან ბრძოლის სამართლებრივი საშუალება და მათი პრაქტიკულობა.

დამატებითი საკითხები

- თანასწორობისა და დისკრიმინაციის აკრძალვის შინაარსი მემარცხენე და მემარჯვენე იდეოლოგიების მიხედვით
- ანტიდისკრიმინაციული კანონმდებლობის შინაარსი იდეოლოგიურ პრიზმაში
- დისკრიმინაციის განმახორციელებელი სუბიექტები: საჯარო და კერძო პირი
- დისკრიმინაციის განმახორციელებელი სუბიექტების დიფერენციაცია ევროპული და ამერიკული ადამიანის უფლებათა სისტემების მიხედვით

სავალდებულო ლიტერატურა

- ბექა ძამაშვილი, თანასწორობის უფლების პრობლემური ასპექტები თანამედროვე სამართალში და მისი სათანადო

რეალიზების ხელშემშლელი გარემოებები საქართველოში, თბილისი, 2017, 183-212 გვ.;

- „დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“ საქართველოს კანონი.

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- ანტიდისკრიმინაციული კანონი: მიღწევები და გამოწვევები, საერთაშორისო გამჭვირვალობა საქართველო, <<https://www.transparency.ge/ge/blog/antidiskriminatsiulikanoni-mightsevebi-da-gamotsvevebi>> [30.01.2021]
- ანტიდისკრიმინაციული კანონი თანასწორობის პოლიტიკისთვის, ჰაინრიხ ბიოლის ფონდი, <https://ge.boell.org/sites/default/files/uploads/2014/06/antidiscrimination_law.pdf> [30.01.2021]
- განმარტებითი ბარათი საქართველოს კანონპროექტზე „დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“, <<https://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/152154>> [31.01.2021]

თანასწორობის უფლების დაცვის საკონსტიტუციო მექანიზმები

განსახილველი თემატიკა

- თანასწორობის უფლებისა და დისკრიმინაციის შეფასების საკონსტიტუციო სასამართლოსეული სტანდარტი
- მკაცრი ტესტი და თანაზომიერების პრინციპი
- დისკრიმინაციის ე.წ. კლასიკური ნიშნები
- დისკრიმინაციისა და თანასწორობის უფლებაში ჩარევის ინტენსივობისა და ხარისხის გავლენა მკაცრი ტესტის შერჩევისას
- რაციონალური დიფერენციაციის ტესტის შინაარსი და მისი გამოყენების სამართლებრივი საფუძვლები
- მკაცრი და რაციონალური დიფერენციაციის ტესტების ურთიერთმიმართება
- თანასწორობის უფლებისა და დისკრიმინაციის შეფასების ევროსასამართლოსეული სტანდარტი

დამატებითი საკითხები

- მე-11 მუხლის ე.წ. „კლასიკური“ ნიშნები და მათი შინაარსობრივი დატვირთვა
- „კლასიკურ“ ნიშნებს მიღმა არსებული დისკრიმინაციის კრიტერიუმები, ჩარევის ხარისხისა და ინტენსივობის შეფასება საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ
- მკაცრი და რაციონალური ტესტების თანაარსებობის მართებულობა

- შესადარებელ სუბიექტთა წრე და მათი იდენტიფიცირება
- ლეგიტიმური საჯარო მიზანი და მისი განსაზღვრის სპეციფიკა დისკრიმინაციასთან დაკავშირებულ საკონსტიტუციოსამართლებრივ დავაში

სავალდებულო ლიტერატურა

- ქეთევან ერემაძე, ძირითადი უფლებები თავისუფლებისთვის, თბილისი, 2020, 52-96 გვ.;
- ბექა ძამაშვილი, თანასწორობის უფლების პრობლემური ასპექტები თანამედროვე სამართალში და მისი სათანადო რეალიზების ხელშემშლელი გარემოებები საქართველოში, თბილისი, 2017, 171-183 გვ.;
- ქეთევან ერემაძე, ინტერესთა დაბალანსება დემოკრატიულ საზოგადოებაში, თბილისი, 2013, 170-186 გვ.

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2013 წლის 11 აპრილის გადაწყვეტილება N1/1/539 საქმეზე, „საქართველოს მოქალაქე ბესიკ ადამია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“
- საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 13 ნოემბრის გადაწყვეტილება N2/5/556 საქმეზე, „საქართველოს მოქალაქე ია უჯმაჯურიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“
- საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2018 წლის 11 მაისის გადაწყვეტილება N2/3/663 საქმეზე, „საქართველოს მოქალაქე თამარ თანდაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“
- საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 23 მაისის გადაწყვეტილება N2/3/591 საქმეზე, „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანებები „თავისუფალი სა-

ქართველო“ და „ახალი მემარჯვენეები“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“

- საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 8 ოქტომბრის გადაწყვეტილება N2/4/532,533 საქმეზე, „საქართველოს მოქალაქეები – ირაკლი ქემოკლიძე და დავით ხარაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“
- საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2013 წლის 11 ივნისის გადაწყვეტილება N1/3/534 საქმეზე, „საქართველოს მოქალაქე ტრისტან მამაგულაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“

6

რასობრივი და ეთნიკური დისკრიმინაცია

განსახილველი თემატიკა

- რასობრივი დისკრიმინაციის ნიშნები და ფორმები
- რასობრივი დისკრიმინაციის გამოვლენა და მასთან ბრძოლის მექანიზმები
- რასობრივი დისკრიმინაციის პრევენცია
- ეთნიკური დისკრიმინაციის ნიშნები და გამოვლენა
- ეთნიკურ დისკრიმინაციასთან ბრძოლის რეპრესიული და პრევენციული სამართლებრივი მექანიზმები
- რასობრივ და ეთნიკურ დისკრიმინაციასთან დაკავშირებული საერთაშორისო და ევროპული პრაქტიკა

დამატებითი საკითხები

- დრედ სკოტის საქმე და მისი მნიშვნელობა
- პლესი ფერგიუსონის წინააღმდეგ და თანასწორობის დამახინჯებული გაგება აშშ-ში – „განცალკევებულნი, თუმცა თანასწორნი“
- კორემაცუ შეერთებული შტატების წინააღმდეგ – ეთნიკურობა და წარმომავლობა, როგორც დისკრიმინაციის ნიშანი
- ბრაუნი საგანამნათლებლო საბჭოს წინააღმდეგ – გარდამტეხი მომენტი და მნიშვნელოვანი ნაბიჯი თანასწორობის განმტკიცებისკენ, პრეზიდენტ ეიზენჰაუერის მტკიცე მხარდაჭერა

- როზა პარკის საქმე და სამოქალაქო უფლებათა მოძრაობის გარიჟრაჟი
- ლავინგი ვირჯინიის წინააღმდეგ და რასათშორისი ქორწინების საკითხი
- სტუდენტთა დიფერენციაცია რასობრივი ნიშნით - გრუტერი ბოლინგერის წინააღმდეგ
- ტრამპის საემიგრაციო აკრძალვები და „ტრამპი ჰავაის წინააღმდეგ“

სასამართლო გადაწყვეტილებები (ევროსასამართლო)

- *Abdu v. Bulgaria, 2014*
- *Makhashevy v. Russia, 2012*
- *Fedorchenko and Lozenko v. Ukraine, 2012*
- *B.S. v. Spain, 2012*
- *Turan Cakir v. Belgium, 2009*
- *Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina, 2009*
- *Stoica v. Romania, 2008*
- *D.H. and Others v. the Czech Republic, 2007*
- *Sečić v. Croatia, 2007*
- *Nachova and Others v. Bulgaria, 2005*
- *Moldovan and Others v. Romania (no. 2), 2005*
- *Bekos and Koutropoulos v. Greece, 2005*
- *Timishev v. Russia, 2005*

სასამართლო გადაწყვეტილებები (აშშ)

- *Trump v. Hawaii, 585 U.S. (2018)*
- *Grutter v. Bollinger, 539 U.S. 306 (2003)*
- *Loving v. Virginia, 388 U.S. 1 (1967)*
- *Brown v. Board of Education, 347 U.S. 483 (1954)*

განსახილველი კაზუსი (რასა/ეთნიკურობა²)

ბოსნია-ჰერცეგოვინის კონფლიქტის დასასრულს, 1995 წლის 21 ნოემბერს, დაიდო დეიტონის სამშვიდობო ხელშეკრულება, რომელიც მიზნად ისახავს სახელმწიფოში მშვიდობის დამყარებას. ხელშეკრულება ძალაში დადებისთანავე შევიდა. მისი მიზანია სამ დაპირისპირებულ ეთნიკურ ჯგუფს – ბოსნიელებს, ხორვატებსა და სერბებს შორის მშვიდობის დამყარება. ხელშეკრულებამ განსაზღვრა ბოსნია-ჰერცეგოვინის საკონსტიტუციო წყობა. ბოსნია-ჰერცეგოვინის კონსტიტუცია ხელშეკრულების შემადგენელი ნაწილია.

კონსტიტუციის თანახმად, ერთმანეთისგან განსხვავდება, ე.წ. „დამფუძნებელი ხალხები“ (ანუ ადამიანები, რომლებიც თავს აკუთვნებენ ბოსნიელებს, ხორვატებსა და სერბებს) და „სხვები“ (ანუ ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლები და პირები, რომლებიც შერეული ქორწინების, შერეული ოჯახების ან სხვა მიზეზის გამო, თავს არცერთ კონკრეტულ ჯგუფს მიაკუთვნებენ). პირის ეთნიკური კუთვნილების განსაზღვრა დამოკიდებულია მხოლოდ და მხოლოდ პირის თვითგამორკვევაზე. პირის ეთნიკურობის დასადგენად არ არსებობს ობიექტური კრიტერიუმები, როგორცაა, მაგალითად, კონკრეტული ენის ცოდნა ან კონკრეტული რელიგიისადმი კუთვნილება.

საკონსტიტუციო მოწყობის თანახმად, არსებობს საპარლამენტო ასამბლეა, რომელსაც აქვს ორი პალატა: სახალხო პალატა (ზედა) და წარმომადგენლობითი პალატა (ქვედა); და, ასევე, პრეზიდიუმი. კონსტიტუციის თანახმად, იმ პირებს, ვისაც, არ განუცხადებიათ საკუთარი ეთნიკური კუთვნილება რომელიმე „დამფუძნებელი ხალხისადმი“, არ შეუძლიათ სახალხო პალატისა და პრეზიდიუმის წევრობა. პრეზიდიუმი სამი წევრისგან შედგება: ფედერაციიდან პირდაპირი წესით არჩეული ერთი ბოსნიელი და

² მოცემული კაზუსი შედგენილია საქმის, *სეჯდიჩი და ფინცი ბოსნია-ჰერცეგოვინის წინააღმდეგ*,

<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-96491>.

ერთი ხორვატი; და სერბული რესპუბლიკიდან პირდაპირი წესით არჩეული ერთი სერბი.

აღნიშნულის შეზღუდვის ლეგიტიმურ მიზნად ბოსნია-ჰერცეგოვინა წლებია ასახელებს მონოეთნიკურ პოლიტიკურ სპექტრს, მონოეთნიკური პარტიების სიმრავლესა და ქვეყანაში ჯერ კიდევ უმრავლესობის მმართველობისთვის მოუმნიფებელ პოლიტიკურ რეალობას. ამასთან, სახელმწიფო აცხადებს, რომ იგი თავისი საკონსტიტუციო სისტემის არჩევაში სარგებლობს შეფასების თავისუფლებით იმ სამართლებრივი წესრიგის დასადგენად, რომელიც განსაზღვრავს საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლების არჩევის წესსა და შემადგენლობას; და რომ შესაბამისი მოწესრიგება განსხვავდება თითოეული სახელმწიფოს ისტორიული, სოციალური და პოლიტიკური ფაქტორების გათვალისწინებით. ამასთან, ბოსნიისა და ჰერცეგოვინის მოქალაქეებს, რომლებიც „სხვების“ ჯგუფს მიაკუთვნებენ თავს, უფლება აქვთ, კენჭი იყარონ ბოსნიისა და ჰერცეგოვინის წარმომადგენლობითი პალატის არჩევნებში და სუბიექტების საკანონმდებლო ორგანოებში.

ბოსნია და ჰერცეგოვინას მოქალაქე ბოშა და ებრაელ პირებს, სურთ, არჩეულ იყვნენ სახალხო პალატაში, ან პრეზიდენტში. მიუხედავად ხსენებული პოზიციების დასაკავებლად კანდიდატისთვის საჭირო კანონით დადგენილი ყველა კრიტერიუმის დაკმაყოფილებისა, მათ უარი ეთქვათ კანდიდატად რეგისტრაციაზე იმაზე მითითებით, რომ მათი ეთნიკურობა არ მიეკუთვნებოდა „დამფუძნებელი ხალხის“ ეთნიკურობას.

განსახილველი კაზუსი (წარმომავლობა³)

კონსტანტინი დაიბადა 1996 წელს ალჟირში, ალჟირელი დედისა და მამის ოჯახში. მისი დაბადებიდან მალევე, მამა სამუშაოდ ბელგიაში წავიდა, ხოლო კონსტანტინი და დედა მას ორი წლის

³ მოცემული კაზუსი შედგენილია საქმის, *Moustaquim v. Belgium*, მიხედვით.

შემდეგ, 1998 წელს შეუერთდნენ. კონსტანტინმა ბელგიაში ბინადრობის ნებართვის საფუძველზე 2017 წლამდე იცხოვრა. ამ პერიოდში მისი ოჯახი გაფართოვდა, რვა და-ძმა ბელგიაში დაიბადა და გაიზარდა. ამასთან, მისმა უმცროსმა დამ ბელგიის მოქალაქეობაც კი მიიღო.

2012 წელს, როდესაც კონსტანტინი 14 წლის იყო, ქურდობის ბრალდებით გასამართლდა. მან ორი წლის განმავლობაში მოიხადა საპატიმრო სასჯელი და 2014 წელს გათავისუფლდა. 2015 წელს ისევ ჩაიღინა ქურდობა, რისთვისაც, კვლავ 2 წლიანი საპატიმრო სასჯელი შეეფარდა. იგი პენიტენციური დაწესებულებიდან 2017 წლის აგვისტოში გათავისუფლდა. თუმცა, 2017 წლის ივნისში ეცნობა, რომ იუსტიციის სამინისტროს გადაწყვეტილებით, გათავისუფლებისთანავე მოუწევდა ქვეყნის დატოვება 10 წლის ვადით. გადაწყვეტილებას თან ერთვოდა ბრძანება დეპორტაციის შესახებ, რომელშიც დასაბუთებული იყო, რომ ბატონი კონსტანტინის განმეორებითი კრიმინალური ქცევის გამო, მას ქვეყანა უნდა დაეტოვებინა.

ბატონი კონსტანტინი მიიჩნევს, რომ დეპორტაციის შესახებ გადაწყვეტილება დისკრიმინაციულია, ვინაიდან, კანონმდებლობის თანახმად, განმეორებითი სისხლისსამართლებრივად დასჯადი ქმედების ჩადენის შემთხვევაში, არც ბელგიის და არც ევროკავშირის წევრი სხვა ქვეყნების მოქალაქეებს მსგავსი დამატებითი სასჯელი/ლონისძიება (დეპორტის სახით) არ ემუქრებოდათ, შესაბამისად, მისი მტკიცებით, მის მიმართ განხორციელდა განსხვავებული მოპყრობა მისი მოქალაქეობის/წარმომავლობის გამო.

სავალდებულო ლიტერატურა

- „იბრაჰიმა გუე და სხვები საფრანგეთის წინააღმდეგ“, N196/1985, ადამიანის უფლებათა კომიტეტის მიერ განხილული ძირითადი საქმეები, ადამიანის უფლებათა ინსტიტუტი, 2006, 407-412 გვ.;

- საერთაშორისო კონვენცია რასობრივი დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ (ICERD).
- Sandra Fredman, *Discrimination Law*, 2nd Edition, Oxford University Press, 2011, 50-69 pp.

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- ირაკლი კარიჭაშვილი, დრედ სკოტის საქმე, ჟურნ. „სამართლის მეთოდები“, N2, 2018
- მარიამ გაგოშიძე, ნინო მუხადგვერდელი, ბრაუნი საგანმანათლებლო საბჭოს წინააღმდეგ, წიგნში: რთული შემთხვევები სასამართლო პრაქტიკაში, ტ. II, დ. გეგენავას რედაქტორობით, თბილისი, 2021
- Guide on Article 14 of the European Convention on Human Rights and on Article 1 of Protocol No. 12 to the Convention, Prohibition of discrimination, 31 August 2020
- Amendment XIII, Abolishing Slavery, Edited by Tracey Biscontini and Rebecca Sparling, Greenhaven Press, 2009
- Amendment XIV, Citizenship for All, Edited by Jeff Hay, Greenhaven Press, 2009
- Erna Appelt, Monika Jarosch, *Combating Racial Discrimination: Affirmative Action as a Model for Europe*, Berg, 2000

სქესობრივი და გენდერული დისკრიმინაცია

განსახილველი თემატიკა

- სქესობრივი დისკრიმინაციის ფორმა და ნიშნები
- სქესი, როგორც დისკრიმინაციის ნიშანი
- სქესის, სექსუალური ორიენტაციისა და გენდერის ურთიერთმიმართება
- გენდერული ნიშნით დისკრიმინაცია
- სექსუალური ორიენტაცია, როგორც დისკრიმინაციის ნიშანი
- სექსუალური და გენდერული იდენტობა
- სქესობრივი და გენდერული დისკრიმინაციის პრევენციული და რეპრესიული სამართლებრივი მექანიზმები
- სქესობრივ და გენდერულ დისკრიმინაციასთან დაკავშირებული საერთაშორისოსამართლებრივი და ევროპული პრაქტიკა

დამატებითი საკითხები

- საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 4 თებერვლის გადაწყვეტილება N2/1/536 საქმეზე, „საქართველოს მოქალაქეები – ლევან ასათიანი, ირაკლი ვაჭარაძე, ლევან ბერიანიძე, ბექა ბუჩაშვილი და გორა გაბოძე საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის წინააღმდეგ“

სასამართლო გადაწყვეტილებები (ევროსასამართლო)

- *J.D. and A. v. the United Kingdom, 2019*
- *Carvalho Pinto de Sousa Morais v. Portugal, 2017*
- *Sousa Goucha v. Portugal, 2016*
- *Identoba and Others v. Georgia, 2015*
- *Konstantin Markin v. Russia, 2012*
- *E.B. v. France, 2008*
- *Unal Tekeli v. Turkey, 2004*
- *Karner v. Austria, 2003*
- *S.L. v. Austria, 2003*
- *Fretté v. France, 2002*
- *Burghartz v. Switzerland, 1994*
- *Schuler-Zgraggen v. Switzerland, 1993*
- *Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. the United Kingdom, 1985*
- *Dudgeon v. UK, 1981*

სასამართლო გადაწყვეტილებები (აშშ)

- *Muller v. Oregon, 208 U.S. 412 (1908)*
- *Reed v. Reed, 404 U.S. 71 (1971)*
- *Taylor v. Louisiana, 419 U.S. 522 (1975)*
- *United States v. Virginia, 518 U.S. 515 (1996)*
- *Oncale v. Sundowner Offshore Services, 523 U.S. 75 (1998)*
- *Romer v. Evans, 517 U.S. 620 (1996)*
- *Lawrence v. Texas, 539 U.S. 558 (2003)*
- *Obergefell v. Hodges, 576 U.S. ____ (2015)*
- *Bostock v. Clayton County, 590 U.S. ____ (2020)*
- *R.G. & G.R. Harris Funeral Homes Inc. v. Equal Employment Opportunity Commission, 590 U.S. ____ (2020)*

- *Altitude Express, Inc. v. Zarda, 590 U.S. (2020)*

განსახილველი კაზუსი (სქესი⁴)

კანონმდებლობა, მცირეწლოვან ბავშვზე ზრუნვის მიზნით, ითვალისწინებს სამ წლამდე დეკრეტულ შვებულებას და შესაბამის ყოველთვიურ ანაზღაურებას ორივე მშობლისთვის. ეს უფლება განურჩევლად ვრცელდება ყველა პროფესიის წარმომადგენელზე, გარდა სამხედრო მოსამსახურეებისა. კერძოდ, მხოლოდ ის სამხედრო მოსამსახურეებს შეუძლიათ ისარგებლონ ბავშვის მოვლის მიზნით დაწესებული 3 წლიანი დეკრეტული შვებულებითა და ანაზღაურებით, რომლებიც არიან მდედრობითი სქესის. ეროვნული კანონმდებლობით, მამრობითი სქესის სამხედრო მოხელეებს ეს უფლება სრულად შეზღუდული აქვთ. კანონის განმარტებით ბარათში მითითებულია, რომ ხსენებული შეზღუდვა ეფუძნება მამრობითი სქესის სამხედრო პირების განსაკუთრებულ სამართლებრივ სტატუსსა და მათი მომსახურების აუცილებლობის დადგომის მუდმივ სავარაუდო საჭიროებას. ასევე, განმარტებით ბარათში აღნიშნულია, რომ, როდესაც მამრობითი სქესის სამხედრო მოსამსახურეები ნებაყოფლობით იღებენ სამხედრო პასუხისმგებლობას, ისინი ეთანხმებიან შრომითსამართლებრივ ხელშეკრულებას სახელმწიფოსა და მათ შორის, შესაბამისად, სრულად აცნობიერებენ მათ სამსახურთან დაკავშირებულ გარემოებებს. ამასთან, კანონმდებლობა უშვებს, რომ, სურვილის შემთხვევაში, ნებისმიერ სამხედროს აქვს უფლება, ხელშეკრულებით დაწესებულ ვადაზე ადრე შეწყვიტოს სამხედრო სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულება. ამისთვის მათ რაიმე სახის სანქცია არ ეკისრებათ. დამატებით, განმარტებითი ბარათი აღნიშნავს, რომ მხოლოდ მდედრობითი სქესის სამხედრო მოსამსახურეებისთვის დეკრეტული შვებულებისა და შესაბამისი ანაზღაურების უფლება განპირობებულია საგამონაკლისო წესით,

⁴ მოცემული კაზუსი შედგენილია საქმის, *კონსტანტინ მარკინი რუსეთის წინააღმდეგ*, მიხედვით.

იმის გათვალისწინებით, რომ ქალების პროცენტული ჩართულობა სამხედრო სამსახურში მნიშვნელოვნად ნაკლებია მამაკაცებისაზე, და, ასევე, მათ ეკისრებათ განსაკუთრებული როლი ბავშვების აღზრდაში.

განსახილველი კაზუსი (სექსუალური ორიენტაცია⁵)

ჰომოსექსუალ წყვილს, რომელიც უკვე 10 წელზე მეტია სტაბილურ ურთიერთობაშია, ცხოვრობენ ერთად და ეწევიან საოჯახო სამეურნეო საქმიანობას, სურს მათი ურთიერთობის სამართლებრივი აღიარება. აღნიშნული მოთხოვნით მიმართეს სერვისების განვითარების სააგენტოს, რომელმაც მოთხოვნა არ დააკმაყოფილა. სააგენტომ მიუთითა, რომ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1106-ე მუხლის თანახმად, ქორწინება არის ოჯახის შექმნის მიზნით ქალისა და მამაკაცის ნებაყოფლობითი კავშირი. წყვილმა სააგენტოს უარი საერთო სასამართლოში გაასაჩივრა იმაზე მითითებით, რომ მათი მიზანი არ იყო *a priori* ქორწინება, არამედ სახელმწიფოს უნდა უზრუნველყო ქორწინების ალტერნატიული საშუალება, როგორც არის, მაგალითად, სამოქალაქო ერთობა ან რეგისტრირებული პარტნიორობა, ხოლო, თუ აღნიშნულს ვერ უზრუნველყოფდა, ქორწინების ცნება უნდა გაევერცელებინა მათზეც.

სასამართლომ გაიმეორა სააგენტოს დასაბუთება და მიუთითა, რომ სამოქალაქო კოდექსი ქორწინებას მხოლოდ განსხვავებული სქესის მქონე ადამიანებს შორის განიხილავდა. დამატებით, სასამართლომ განმარტა, რომ საქართველოს კონსტიტუციის 30-ე მუხლით გარანტირებული ქორწინების ცნება არ ვრცელდება ჰომოსექსუალ პირებზე და შესაბამისად, ამ მუხლის მიზანია, არ დაუშვას ჰომოსექსუალ პირებს შორის არა მხოლოდ ქორწინება, არამედ ნებისმიერი სახის სამოქალაქო კავშირი. ამის დასტურად სასამართლომ ის არგუმენტი მოიყვანა, რომ საკონსტიტუციო

⁵ მოცემული კაზუსი შედგენილია საქმის, *ოლიარი და სხვები იტალიის წინააღმდეგ*, მიხედვით.

ცვლილებით ამ ნორმის კონსტიტუციაში ჩანერის *travaux preparatoires* ადასტურებდა იმას, რომ ქართული საკონსტიტუციო წყობილება მიზნად არ ისახავდა ოჯახის ტრადიციული გაგების გაფართოებას.

წყვილმა სარჩელით საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიმართა. მათთვის პრობლემა არის ის, რომ საქართველოს კანონმდებლობა წყვილს შორის სამართლებრივ კავშირს მხოლოდ კაცსა და ქალს შორის არსებულ კავშირად განმარტავს, და არ უშვებს ჰომოსექსუალი წყვილების ურთიერთობის აღიარების სხვა, ალტერნატიული სამართლებრივი საშუალების არსებობას. მოპასუხე მხარის, საქართველოს პარლამენტის განმარტებით, ერთნაირი სქესის მქონე წყვილების სამართლებრივი აღიარება პარლამენტის ექსკლუზიურ დისკრეციულ უფლებამოსილებაა და სარჩელი დაუშვებლად უნდა იქნეს ცნობილი.

განსახილველი კაზუსი (გენდერული იდენტობა)

ტრანსგენდერმა კაცმა, რომელიც ტრანსგენდერ ქალზე დაქორწინებას გეგმავდა, ერთ-ერთ ცნობილ მოდის სახლს მისთვის და მისი პარტნიორისათვის სპეციალური დიზაინის საქორწინო კოსტიუმების დამზადების შეკვეთით მიმართა, რომელიც ვარდისფერი და ცისფერი ფერების სინთეზით იქნებოდა შექმნილი. მოდის სახლის მესაკუთრემ, რომელიც ერთ-ერთი რელიგიის ღრმადმორწმუნე წარმომადგენელი იყო, კლიენტს განუმარტა, რომ ვერ შექმნიდა საქორწინო კოსტიუმებს ტრანსგენდერი პირებისათვის, საკუთარი რელიგიური მრწამსის გამო, თუმცა, შეეძლო მაღაზიაში უკვე არსებული ნებისმიერი საქორწინო კოსტიუმის შექმნა.

ტრანსგენდერმა წყვილმა მიმართა სასამართლოს იმ საფუძვლით, რომ მოდის სახლის მესაკუთრის მხრიდან ადგილი ჰქონდა მათ მიმართ დისკრიმინაციულ მოპყრობას, რამდენადაც ვერ შეძლეს საჯაროდ ხელმისაწვდომი მომსახურების მიღება საკუთარი გენდერული კუთვნილების გამო, რასაც დისკრიმინაციის სფეროში მოქმედი კანონმდებლობა კრძალავს. მოდის სახლის მესაკუთრე მიუთითებს, რომ მოსარჩელეებს შეეძლოთ

მოდის სახლში არსებული მზა პროდუქციის შექმნა, სპეციალური დიზაინით კოსტიუმების შექმნა კი მისი ინტელექტუალური შრომის შედეგია, რომლის უმთავრესი შთაგონების წყარო სწორედ მისი რელიგიაა. თავის მხრივ, აღნიშნული რელიგია კატეგორიულად ეწინააღმდეგება ღმერთის მიერ ადამიანებისათვის ბუნებრივად მინიჭებული სქესის შეცვლას, ამგვარი ადამიანების ქორწინება კი ლახავს ამ რელიგიით აღიარებულ ქორწინების საიდუმლოს. ამასთან, მოდის სახლის მესაკუთრე დამატებით მიუთითებს იმ გარემოებაზეც, რომ კერძო სფეროში მოქმედი პირისათვის მსგავსი ვალდებულების დაკისრება სახელმწიფოს მხრიდან სახელშეკრულებო თავისუფლების ხელყოფა იქნება. შესაბამისად, მოპასუხე მიიჩნევს, რომ მისი რელიგიის თავისუფლების უფლება გადაწონის მოსარჩლეების დისკრიმინაციისაგან დაცვის უფლებას.

სავალდებულო ლიტერატურა

- სახელმძღვანელო დისკრიმინაციის აკრძალვის ევროპული სამართლის შესახებ, ევროპის საბჭო, 2013, 96-108 გვ., 158-164 გვ.;
- მარინა კვაჭაძე, ელენე ღვინჯილია, ნათია ჯუღელი, დისკრიმინაციის აკრძალვის საერთაშორისო სტანდარტების ასახვა ეროვნულ სასამართლო პრაქტიკაში, თბილისი, 2017, 45-61 გვ.;
- „სანდრა ლავლეისი კანადის წინააღმდეგ“, N24/1977, ადამიანის უფლებათა კომიტეტის მიერ განხილული ძირითადი საქმეები, ადამიანის უფლებათა ინსტიტუტი, 2006, 444-448 გვ.;
- კონვენცია ქალთა დისკრიმინაციის აღმოფხვრის შესახებ (CEDAW).
- Sandra Fredman, *Discrimination Law*, 2nd Edition, Oxford University Press, 2011, 38-50 pp., 73-93 pp.

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- ეთერ შიუკაშვილი, მტკიცების სტანდარტი გენდერული ნიშნით დისკრიმინაციაზე საჯაროსამართლებრივ დავაში, ჟურნ. “Magister Legum”, N1, 2020
- თეიმურაზ ტულუში, გიორგი ბურჯანაძე, გიორგი მშვენიერაძე, გიორგი გოცირიძე, ვახუშტი მენაბდე, ადამიანის უფლებები და საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს სამართალწარმოების პრაქტიკა, თბილისი, 2013
- European Union Non-Discrimination Law and Intersectionality Investigating the Triangle of Racial, Gender and Disability Discrimination, Edited by DaGmar Schiek and Anna Lawson, Ashgate, 2011
- Guide on Article 14 of the European Convention on Human Rights and on Article 1 of Protocol No. 12 to the Convention, Prohibition of discrimination, 31 August 2020

რელიგიური დისკრიმინაცია

განსახილველი თემატიკა

- რელიგიური დისკრიმინაციის ფორმა და ნიშნები
- რელიგია და რელიგიური მიმდინარეობა, როგორც დისკრიმინაციის ნიშანი
- აღმსარებლობის ინდივიდუალური და ჯგუფური უფლების დარღვევა
- რწმენის სტიგმატიზაცია, რელიგიური შეხედულებები, როგორც დისკრიმინაციის ნიშანი
- რელიგიურ დისკრიმინაციასთან დაკავშირებული საერთაშორისო და ევროპული სასამართლო პრაქტიკა.

დამატებითი საკითხები

- რელიგიური ტანისამოსი, ემანსიპაცია და დისკრიმინაციის საკითხები
- რელიგიური რიტუალები და სტიგმატიზაცია საზოგადოებაში
- თავსაბურავების საქმე
- რელიგიური უმრავლესობა და რელიგიური უმცირესობების უფლებების დაცვა თანასწორობის კონტექსტში
- რელიგიისა და სახელმწიფო ურთიერთობის სამართლებრივი მოდელები, დისკრიმინაციის აკრძალვა და თანასწორობის უზრუნველყოფის მექანიზმები
- რელიგიური ორგანიზაციების დაფინანსება, შეღავათები და დისკრიმინაციის პრევენცია

- რელიგიური ორგანიზაციების უფლებები, ამერიკული და ევროპული მიდგომები
- პროზელიტიზმი და არათანაბარი მიდგომები რელიგიური ორგანიზაციების პროზელიტიზმისადმი
- ინდოქტრინაცია, ბავშვები და დისკრიმინაციის აკრძალვა
- რელიგიის შესახებ სწავლება და მოსაწავლეთა თანასწორობის უფლების უზრუნველყოფა

სასამართლო გადაწყვეტილებები (ევროსასამართლო)

- *Molla Sali v. Greece*, 2018
- *Izzettin Doğan and Others v. Turkey*, 2016
- *S.A.S. v. France*, 2014
- *Eweida and Others v. the United Kingdom*, 2013
- *Church of Scientology Moscow v. Russia*, 2007
- *Members of the Gldani Congregation of Jehovah's Witnesses and Others v. Georgia*, 2007
- *Moscow Branch of the Salvation Army v. Russia*, 2006
- *Metropolitan Church of Bessarabia and Others v. Moldova*, 2001
- *Alujer Fernández and Caballero García v. Spain*, 2001
- *Hasan and Chaush v. Bulgaria*, 2000
- *Cha'are Shalom Ve Tsedek v. France*, 2000
- *Manoussakis and Others v. Greece*, 1996

სასამართლო გადაწყვეტილებები (აშშ)

- *Everson v. Board of Education*, 330 U.S. 1 (1947)
- *Lemon v. Kurtzman*, 403 U.S. 602 (1971)
- *Employment Division v. Smith*, 494 U.S. 872 (1990)
- *Lee v. Weisman*, 505 U.S. 577 (1992)
- *Masterpiece Cakeshop v. Colorado Civil Rights Commission*, 584 U.S. ____ (2018)

განსახილველი კაზუსი

მსოფლიოში გავრცელებული ვირუსული ინფექციის პანდემიასთან საბრძოლველად, რომელიც მაღალი გადაცემადობით და საშუალო სიკვდილიანობით ხასიათდება, სახელმწიფომ სავალდებულო ვაქცინაციის პროგრამა შეიმუშავა სკოლის მოსწავლეებისათვის, რომელიც ამ სახელმწიფოში მცხოვრებ სავალდებულო ვაქცინაციას დაქვემდებარებულ თითოეულ მოსწავლეზე თანაბრად გავრცელდა. პირებმა, რომლებიც ერთ-ერთი რელიგიური დენომინაციის წარმომადგენლები იყვნენ, რელიგიური მოტივით, უარი განაცხადეს თავიანთი არასრულწლოვანი სკოლის მოსწავლე შვილების სავალდებულო აცრაზე, რამაც ამ პირების დაჯარიმება, ხოლო შვილებისათვის სასწავლო პროცესზე დასწრების შეზღუდვა გამოიწვია.

პირებმა მიმართეს საკონსტიტუციო სასამართლოს სავალდებულო ვაქცინაციის პროგრამის არაკონსტიტუციურად ცნობის მოთხოვნით. მოსარჩელების მტკიცებით, სახელმწიფოს მიერ შეთავაზებული ყველა ვაქცინა შეიცავს ნიმუშს, რომელიც ადამიანებში გენეტიკურ მუტაციას განაპირობებს და ტოტალური კონტროლის შესაძლებლობას იძლევა. აღნიშნული კი პირდაპირ უკავშირდება მათ რელიგიაში არსებულ წინასწარმეტყველებას უფლებათა საერთაშორისო სამართალი ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მიხედვით, თბილისი, 2004

- დიმიტრი გეგენავა, ეკლესია-სახელმწიფოს ურთიერთობის სამართლებრივი მოდელები და საქართველოს კონსტიტუციური შეთანხმება, თბილისი, 2018
- მარიამ გაგოშიძე, ნინო მუხადგვერდელი, ნამცხვარი, ქორწინება და კოლორადოს სამოქალაქო უფლებათა კომისია: სასამართლო გადაწყვეტილების ანალიზი, ჟურნ. „სამართლის მეთოდები“, N3-2019

პოლიტიკური, ტერიტორიული, ლინგვისტური და „სხვა ნიშნით“ დისკრიმინაცია

განსახილველი თემატიკა

- პოლიტიკური ნიშნით დისკრიმინაცია
- ტერიტორიული და ადგილის ნიშნით დისკრიმინაცია
- დისკრიმინაციის ლინგვისტური და „სხვა“ ნიშნები
- დისკრიმინაციის ამ სახეებთან ბრძოლა და პრევენციის მექანიზმები
- საერთაშორისო და ევროსასამართლოს პრაქტიკის მიმოხილვა.

დამატებითი საკითხები

- სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების ურთიერთმიმართება თანასწორობის ძირითად უფლებასთან
- პოლიტიკური და სხვა შეხედულებები, როგორც დისკრიმინაციის საფუძველი
- ტერიტორიული და ურბანული დისკრიმინაციის თავისებურებები
- ლინგვისტური და კულტურული კუთვნილება და დისკრიმინაცია
- დისკრიმინაციის „სხვა“ ნიშნების ევროსასამართლოსეული კლასიფიკაცია
- მიგრაცია და მიგრანტთა დისკრიმინაცია

სასამართლო გადაწყვეტილებები (ევროსასამართლო და ევროკომისია)

ენა და ლინგვისტური ნიშანი

- *Macalin Moxamed Sed Dahir v. Switzerland*, 2015
- *Igors Dmitrijevs v. Latvia*, 2006
- *Association "Andecha Astur" v. Spain*, 1997
- *Pahor v. Italy*, 1994,
- *Fryske Nasjonale Partij and Others v. the Netherlands*, 1985
- *Isop v. Austria*, 1962

პოლიტიკური ნიშანი

- *Virabyan v. Armenia*, 2012
- *Georgian Labour Party v. Georgia*, 2008
- *Kurski v. Poland*, 2016
- *Oran v. Turkey*, 2014
- *Adalı v. Turkey*, 2005
- *Handyside v. the United Kingdom*, 1976

იმიგრანტთა დისკრიმინაცია

- *Hode and Abdi v. the United Kingdom*, 2012
- *Bah v. the United Kingdom*, 2011
- *Ponomaryovi v. Bulgaria*, 2011
- *Anakomba Yula v. Belgium*, 2009

„სხვა სტატუსთან“ დაკავშირებული დისკრიმინაციის არასისტემატიზებული შემთხვევები

- *Chaldayev v. Russia*, 2019
- *Baralija v. Bosnia and Herzegovina*, 2019
- *Aleksandr Aleksandrov v. Russia*, 2018
- *Granos Organicos Nacionales S.A. v. Germany*, 2012
- *Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP) v. Turkey*, 2012
- *Maggio and Others v. Italy*, 2011
- *Stummer v. Austria*, 2011

- *Laduna v. Slovakia*, 2011
- *Clift v. the United Kingdom*, 2010
- *Carson and Others v. the United Kingdom*, 2010
- *Danilenkov and Others v. Russia*, 2009
- *Grande Oriente d'Italia di Palazzo Giustiniani v. Italy (no. 2)*, 2007

განსახილველი კაზუსი (პოლიტიკური ნიშნით დისკრიმინაცია)

პირმა, რომელიც პოლიტიკური მეცნიერების დოქტორი და რამდენიმე უნივერსიტეტის ლექტორია, შეიმუშავა ვიდეო პოდკასტების სერია, რომლებშიც მხარდაჭერას უცხადებდა ნაციონალური პარტიის იდეოლოგიას, გამოთქვამდა ანტიემიგრაციულ მოსაზრებებსა და ჰოლოკოსტის უარყოფელ რეპლიკებს. სახელმწიფომ, რამდენადაც მიიჩნია, რომ ამ პირის მოსაზრებები ებრაელთა რასობრივი ცილისწამებისა და მათდამი სიძულვილის ერთ-ერთი სერიოზული გამოხატულება იყო, კანონმდებლობით დადგენილი წესით, მიიღო გადაწყვეტილება ვიდეო პოდკასტების დაბლოკვის, ინტერნეტსივრცეიდან ამოღებისა და პირის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის შესახებ. ამავდროულად, იგი გაათავისუფლეს უნივერსიტეტში დაკავებული თანამდებობიდან.

პირმა მიმართა საკონსტიტუციო სასამართლოს იმ მოტივით, რომ ადგილი ჰქონდა მის მიმართ, მათ შორის, დისკრიმინაციულ მოპყრობასა და დევნას, პოლიტიკური შეხედულების საფუძველზე. ამასთან, მოსარჩელის პოზიციით, სხვა, როგორც თანამედროვე, ისე, მათ შორის, კომუნიტური იდეოლოგიის შემცველი პოლიტიკური მოსაზრებების გავრცელება არ იკრძალება და გამავრცელებლისთვის არც სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას ინვესს, რაც, დამატებით, მიუთითებს მის მიმართ არსებულ დისკრიმინაციულ მოპყრობაზე. სახელმწიფოს პოზიციით, მოსარჩელის პოდკასტში გამოხატული შეხედულებები, საკუთარი შინაარსის გათვალისწინებით, არ განეკუთვნება აზრს, არამედ სიძულვილის ენის გამოხატულებაა. შესაბამისად, იგი არაა რაიმე თვალ-

საზრისით დაცული უფლება და ვერც მისით სარგებლობის პროცესში განხორციელდება დისკრიმინაციული მოპყრობა.

სავალდებულო ლიტერატურა

- სახელმძღვანელო დისკრიმინაციის აკრძალვის ევროპული სამართლის შესახებ, ევროპის საბჭო, 2013, 113-117 გვ., 120-122 გვ., 123-126 გვ., 165-167 გვ., 171-172 გვ.;
- მარინა კვაჭაძე, ელენე ღვინჯილია, ნათია ჯუღელი, დისკრიმინაციის აკრძალვის საერთაშორისო სტანდარტების ასახვა ეროვნულ სასამართლო პრაქტიკაში, თბილისი, 2017, 71-74 გვ.;
- Sandra Fredman, *Discrimination Law*, 2nd Edition, Oxford University Press, 2011, 69-73 pp.;
- „შირინ აუმურუდი-ჩიფრა და სხვები მავრიკის წინააღმდეგ“, N35/1978, ადამიანის უფლებათა კომიტეტის მიერ განხილული ძირითადი საქმეები, ადამიანის უფლებათა ინსტიტუტი, 2006, 387-393 გვ.;
- „ჯოზეფ კავანაჰი ირლანდიის წინააღმდეგ“, N819/1998, ადამიანის უფლებათა კომიტეტის მიერ განხილული ძირითადი საქმეები, ადამიანის უფლებათა ინსტიტუტი, 2006, 430-439 გვ.

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- თბილისის სააპელაციო სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის 2016 წლის 24 მარტის გადაწყვეტილება N33/1907-15
- საქართველოს დემოკრატიული ინიციატივა, დისკრიმინაციის აკრძალვა (საქართველოს კანონმდებლობისა და პრაქტიკის ანალიზი), თბილისი, 2014

- J. Edward Kellough, *Understanding Affirmative Action: Politics, Discrimination, and the Search for Justice*, Georgetown University Press, 2006
- Walter Block, *The Case for Discrimination*, Ludwig von Mises Institute, 2010
- Christophe Bertossi *European Anti-Discrimination and the Politics of Citizenship: Britain and France*, Palgrave Macmillan, 2007

შრომითი დისკრიმინაცია

განსახილველი თემატიკა

- დისკრიმინაცია შრომით ურთიერთობებში
- დისკრიმინაცია წინარე შრომით ურთიერთობებში
- დისკრიმინაციის სხვადასხვა ფორმის გამოყენება დასაქმებულისა და დამსაქმებლის ურთიერთობებში
- სამართლიანი ანაზღაურების უფლება
- შრომითი დისკრიმინაციის პრევენციის მექანიზმები
- შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის სტანდარტი
- ევროსასამართლოს, ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოსა და საქართველოს საერთო სასამართლოების პრაქტიკის ანალიზი.

დამატებითი საკითხები

- შრომითი ურთიერთობების თავისებურებები კერძო და საჯარო სექტორის მიმართულებით
- საჯარო სამსახური და შრომითი დისკრიმინაცია
- კერძო და საჯარო შრომითი ურთიერთობების განსხვავება და დისკრიმინაცია
- მტკიცების ტვირთი დისკრიმინაციასთან დაკავშირებულ შრომითსამართლებრივ დავაში
- მტკიცების ტვირთის განაწილება დისკრიმინაციასთან დაკავშირებულ საჯაროსამართლებრივ დავაში

სასამართლო გადაწყვეტილებები (ევროსასამართლო)

- *Acar and Others v. Turkey, 2017*
- *Eweida and Others v. the United Kingdom, 2013*

- *I.B. v. Greece, 2013*
- *Redfearn v. the United Kingdom, 2012*
- *Danilenkov and Others v. Russia, 2009*
- *Bigaeva v. Greece, 2009*
- *Sidabras and Džiautas v. Lithuania, 2004*

განსახილველი კაზუსი (შრომით ურთიერთობებში დისკრიმინაცია)

დასაქმებულმა ქალმა სარჩელით მიმართა სამოქალაქო სასამართლოს დამსაქმებლის წინააღმდეგ იმ მოტივით, რომ ამ უკანასკნელმა ვერ უზრუნველყო მისთვის დასაქმების ადგილზე უსაფრთხოება. კერძოდ, მოსარჩელე მიუთითებს, რომ თანამშრომლის მხრიდან რამდენჯერმე დაექვემდებარა დასაქმების ადგილზე სექსუალურ შევიწროებას. აღნიშნულის შესახებ აცნობა მსგავს შემთხვევებზე რეაგირების მიზნით დასაქმების ადგილზე შექმნილ შიდარეაგირების ორგანოს, ისევე, როგორც დამსაქმებელს. მედიაციის შიდა პროცედურის შედეგად, მიღებულ იქნა გადანივებითი სექსუალურად შემაჯინებელი პირისათვის შენიშვნის მიცემის თაობაზე, მოსარჩელე კი, გადაყვანილ იქნა მისგან განცალკევებულ, თუმცა მოცულობით პატარა ოფისში. შიდარეაგირების ორგანოს მხრიდან კონფიდენციალურობის დაუცველობის გამო, დასაქმების ადგილზე გახმაურდა სადავო შემთხვევის შესახებ ინფორმაცია. შედეგად, სექსუალური შევიწროების მსხვერპლის მიმართ ადგილი ჰქონდა უშუალო ხელმძღვანელის მხრიდან შემდგომ მუდმივ კრიტიკასა და შეუფერებელი ტერმინებით მოხსენიებას.

მოსარჩელე აღნიშნავს, რომ დასაქმების ადგილზე სექსუალური შევიწროება გენდერული დისკრიმინაციის ერთ-ერთი ფორმაა, რისთვისაც პასუხისმგებლობა დამსაქმებელს ეკისრება. კერძოდ, მოსარჩელის განმარტებით, სამუშაო ადგილზე პირის სექსუალური შევიწროებისა და შემდგომი მორალური შევიწროებისა და ბულინგისათვის, დამსაქმებელმა არ უზრუნველყო როგორც სექსუალურ შევიწროებაზე ეფექტიანი რეაგირება, აგრეთვე შემდგომი მორალური შევიწროების თავიდან აცილება (მაგ., სექსუალურად

შემაჯინრობელი პირის მიმართ ეფექტიანი სანქციების ან/და სხვა დასაქმებულისათვის საინფორმაციო და ტრენინგ ღონისძიების განხორციელების გზით). ამგვარად, მოსარჩელე მიიჩნევს, რომ ადგილი ჰქონდა მის მიმართ სამუშაო ადგილზე დისკრიმინაციულ მოპყრობას გენდერული ნიშნით.

სავალდებულო ლიტერატურა

- საქართველოს შრომის კოდექსის კომენტარი, ა. ბორონის რედაქტორობით, თბილისი, 2016, 24-35 გვ., 208-211 გვ., 380-395 გვ.;
- ნონა გელაშვილი, დისკრიმინაცია საქართველოსა და ევროკავშირის შრომის სამართალში: ხელშეკრულების მოშლა, წიგნში: ადამიანის უფლებათა დაცვის საერთაშორისო სტანდარტები და საქართველო, კ. კორკელიას რედაქტორობით, თბილისი, 2011, 58-80 გვ.;
- Elevin Ellys, Philippa Watson, EU Anti-discrimination Law, 2nd Edition, Oxford University Press, 2012, 273-301 pp.
- საქართველოს შრომის კოდექსი.

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- კონსტიტუციის 42-ე მუხლი, დისკრიმინაცია სამუშაო ადგილებზე და დასაქმების თანაბარი შესაძლებლობები, თბილისი, 2015
- ღია საზოგადოების ფონდი, თანასწორობა და შრომითი ურთიერთობები საქართველოში: საკანონმდებლო ცვლილებების აუცილებლობა, თბილისი, 2018;
<https://osgf.ge/wp-content/uploads/2018/09/Angarishi_A4__Labour_GEO.pdf> [10.02.2021]
- ნინო ქაშაკაშვილი, თანასწორობა შრომით ურთიერთობებში (საქართველოს კანონმდებლობა ევროკავშირის

თანასწორობის დირექტივების შუქზე), თბილისი, თბილისი, 2018

- ზაქარია შველიძე შრომითი დისკრიმინაციის შესახებ დავის განხილვის თავისებურებანი საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2010 წლის 19 ოქტომბრის ას-549-517-2010 განჩინების მაგალითზე, წიგნში: შრომის სამართალი, II, ბ. ზოიძის რედაქტორობით, თბილისი, 2013
- Guide on Article 14 of the European Convention on Human Rights and on Article 1 of Protocol No. 12 to the Convention, Prohibition of discrimination, 31 August 2020

ასაკობრივი დისკრიმინაცია, დედათა და ბავშვთა დისკრიმინაცია

განსახილველი თემატიკა

- ასაკი, როგორც დისკრიმინაციის საგანი
- „ეიჯიზმი“ და გერონტოფობია
- მცირეწლოვანთა და მოზარდთა დისკრიმინაცია
- ბავშვთა დისკრიმინაცია და ბავშვების დაცვა დისკრიმინაციული მოპყრობისგან
- დედები, როგორც დისკრიმინაციისგან დაცვის განსაკუთრებული სუბიექტები
- ევროსასამართლოსა და საქართველოს საერთო სასამართლოების პრაქტიკის ანალიზი.

დამატებითი საკითხები

- ასაკობრივი დისკრიმინაციის პირდაპირი და არაპირდაპირი ფორმები
- დედები და ბავშვები, როგორც უფლების დაცვის განსაკუთრებული სუბიექტები
- ორსული ქალები, როგორც დისკრიმინაციის მსხვერპლები
- შვებულება და სხვა ინსტრუმენტების გამოყენება დისკრიმინაციის მიზნით
- არასრულწლოვანთა და მოზარდთა დისკრიმინაციისგან დაცვა

სასამართლო გადაწყვეტილებები (ევროსასამართლო)

ასაკობრივი დისკრიმინაცია

- *Carvalho Pinto de Sousa Morais v. Portugal, 2017*

- *Khamtokhu and Aksenchik v. Russia*, 2017
- *British Gurkha Welfare Society and Others v. the United Kingdom*, 2016
- *Schwizgebel v. Switzerland*, 2010
- *D.G. v. Ireland*, 2002
- *Bouamar v. Belgium*, 1988

მშობლებისა და დედათა დისკრიმინაცია

- *Korosidou v. Greece*, 2011
- *Şerife Yiğit v. Turkey*, 2010
- *Weller v. Hungary*, 2009
- *Muñoz Díaz v. Spain*, 2009
- *Petrov v. Bulgaria*, 2008
- *Burden v. the United Kingdom*, 2008

განსახილველი კაზუსი (ასაკი⁶)

„საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 43-ე მუხლის პირველი პუნქტის „ზ“ ქვეპუნქტის თანახმად, მოსამართლის თანამდებობიდან გათავისუფლების, უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარისა და უზენაესი სასამართლოს წევრის უფლებამოსილების შეწყვეტის საფუძველია 65 წლის ასაკის მიღწევა.

პირი, რომელიც უკვე 10 წელია მოსამართლედ მუშაობს საერთო სასამართლოში, ახლახან დაინიშნა უვადოდ. მას 20 წელში უსრულდება 65 წელი. მოსამართლე სარჩელით მიმართავს საკონსტიტუციო სასამართლოს. მისი განცხადებით, 65 წლის ასაკის

⁶ მოცემული კაზუსი შედგენილია სარჩელის, საქართველოს მოქალაქე ნათელა ჯაშიაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ N744, მიხედვით. <https://constcourt.ge/ka/judicial-acts?legal=2074>.

საოქმო ჩანაწერი: <https://constcourt.ge/ka/judicial-acts?legal=1306>.

კაზუსში, ასევე, დამატებულია, სათანადო სუბიექტის განხილვის საჭიროება (პენსიების საქმიდან გამომდინარე).

დადგომის დროისთვის ექნება 30 წლიანი სამოსამართლო გამოცდილება. მოსამართლის მტკიცებით, იგი მისთვის დაკისრებულ ფუნქციებს ყოველთვის ჯეროვნად და კეთილსინდისიერად ასრულებს. არასდროს დაკისრებია დისციპლინური სახდელი. ამასთან, პირი აცხადებს, რომ მას ჯანმრთელობის მხრივ არ აქვს პრობლემები, არ აცდენს სამსახურს, მუშაობს ყოველდღიურად, მათ შორის, დასვენების დღეებშიც. შედეგად, პირი მიიჩნევს, რომ მისი პროფესიული კეთილსინდისიერებისა და ცხოვრების ჯანსაღი წესის გათვალისწინებით, მისთვის მოსამართლის სტატუსი შეწყვეტა არ უნდა უკავშირდებოდეს 65 წლის ასაკის მიღწევას.

მოსარჩელე მიუთითებს, რომ, როგორც ევროპაში, ისე მსოფლიოში, არ არსებობს საერთაშორისო კონსენსუსი მოსამართლის სტატუსის საპენსიო ასაკის მიღწევასთან დაკავშირებით. მაგალითისთვის, ამერიკის შეერთებულ შტატებში, მოსამართლეებს უვადოდ აქვს მინიჭებული უფლებამოსილების განხორციელება და არ არსებობს მათთვის განსაზღვრული ზედა ზღვრული ასაკი. ამასთან, ევროპის 15-მდე სახელმწიფოში დაწესებული არ არის მოსამართლეთა საპენსიო ასაკი. მისი აზრით, მოსამართლეთა თანამდებობიდან გათავისუფლება უნდა უკავშირდებოდეს არა ასაკს, არამედ მოსამართლის პროფესიული უნარების ობიექტურ შეფასებას.

განსახილველი კაზუსი (დედობა (ორსულობა))

პირმა, რომელსაც სისხლის სამართლის საქმეზე მიესაჯა თავისუფლების აღკვეთა, მოითხოვა სასჯელის აღსრულების გადავადება იმ მოტივით, რომ იყო მარტოხელა მამა და ჰყავდა რამდენიმე თვის ახალდაბადებული შვილი, რომელიც მშობლის მზრუნველობას საჭიროებდა, რაზეც უარი ეთქვა იმ საფუძვლით, რომ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა სასჯელის აღსრულების გადავადების შესაძლებლობას მხოლოდ მსჯავრდებული ორსული ქალის ან იმ დედისათვის ითვალისწინებდა, რომელსაც ერთ წლამდე ასაკის შვილი ჰყავდა.

პირმა მიმართა საკონსტიტუციო სასამართლოს და მოითხოვა სადავო ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობა. მოსარჩელე მიუთითებს, რომ სახელმწიფოს მხრიდან საკითხის ამგვარად გადანყვეტა იწვევს დისკრიმინაციულ მოპყრობას მშობლებს შორის, მათი სქესის საფუძველზე. მოსარჩელის პოზიციით, სასჯელის აღსრულების შეჩერების შემოღება, უპირველესად, მიზნად ისახავს ბავშვის საუკეთესო ინტერესების დაცვას და მისი ცხოვრების პირველი წლის განმავლობაში სათანადო ყურადღებისა და ზრუნვის უზრუნველყოფას. ამასთან, ამგვარი ზრუნვა ბავშვს შეიძლება გაუწიოს ორივე მშობელმა თანაბრად, შეილთან ურთიერთობის შესაძლო განსხვავებების მიუხედავად. მოპასუხის პოზიციით, კაცები და ორსული ქალები არ განეკუთვნებიან შედარებად კატეგორიას, რამდენადაც კაცებს არ გააჩნიათ ორსულობის ფაქტიდან მომდინარე სპეციალური საჭიროებები. გარდა ამისა, სასჯელის აღსრულების შეჩერების მექანიზმი ავტომატურად არ გამოიყენება ერთ წლამდე ასაკის ბავშვის ყველა დედის მიმართ, არამედ ხდება დედისა და ბავშვის ისეთი ინდივიდუალური საჭიროებების ანალიზი, როგორებიცაა, ორსულობისა და მშობიარობის შემდგომ ქალის ჯანმრთელობის მდგომარეობა, დედასა და ბავშვს შორის არსებული განსაკუთრებული კავშირები, ბავშვის ბუნებრივი კვების საკითხი და ა.შ. შესაბამისად, სადავო ღონისძიება არ არის დისკრიმინაციული და იგი განპირობებულია დედობასთან დაკავშირებული კონკრეტული საჭიროებებით.

სავალდებულო ლიტერატურა

- სახელმძღვანელო დისკრიმინაციის აკრძალვის ევროპული სამართლის შესახებ, ევროპის საბჭო, 2013, 108-113 გვ., 164-165 გვ.;
- ირაკლი კობახიძე, დედათა ძირითადი უფლებების დაცვის პრობლემა საქართველოს შრომის სამართალში, წიგნში: ადამიანის უფლებათა დაცვის საერთაშორისო სტანდარტები და საქართველო, კ. კორკელიას რედაქტორობით, თბილისი, 2011, 124-143 გვ.;

- კონვენცია ბავშვთა უფლებების შესახებ (CRC).
- Elevin Ellys, Philippa Watson, EU Anti-discrimination Law, 2nd Edition, Oxford University Press, 2012, 328-358 pp.;
- Sandra Fredman, Discrimination Law, 2nd Edition, Oxford University Press, 2011, 101-108 pp.

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- ბავშვის უფლებების ევროპული სამართლის სახელმძღვანელო ლაშა ლურსმანაშვილის თარგმანი მარიამ ბობოხიძის რედაქტორობით, თბილისი, 2020
- ნათია კინწურაშვილი, დისკრიმინაციის ძირითადი კონცეპტები საერთაშორისო სამართალში, სადოქტორო დისერტაცია, თბილისი, 2015
- კოალიცია თანასწორობისთვის, საქმიანობის ანგარიში, 2018,
<http://equalitycoalition.ge/files/shares/Coalition_for_Equality_GEO.pdf> [10.03.2021]
- Disability and Aging Discrimination: Perspectives in Law and Psychology, Edited by Richard L. Wiener, Stacie Nichols Keller, Richard L. Wiener and Steven L. Willborn, Springer, 2011
- Guide on Article 14 of the European Convention on Human Rights and on Article 1 of Protocol No. 12 to the Convention, Prohibition of discrimination, 31 August 2020

სოციალური და ეკონომიკური დისკრიმინაცია, შშმ პირთა დისკრიმინაცია

განსახილველი თემატიკა

- დისკრიმინაცია სოციალური, ქონებრივი და ეკონომიკური ნიშნით
- ნოდებებისა და სხვა სოციალურ-ეკონომიკური ფაქტორების გამო დისკრიმინაციისგან დაცვა და პრევენცია
- შშმ პირები, როგორც დისკრიმინაციისგან დაცვის განსაკუთრებული სუბიექტები
- შშმ პირთა თანასწორობისა და თანაბარი შესაძლებლობების უფლებათა რეალიზაციის მექანიზმები
- საერთაშორისო პრაქტიკის, ევროსასამართლოსა და ქართული სასამართლოების გადაწყვეტილებათა რეტროსპექტივა.

დამატებითი საკითხები

- სოციალური კუთვნილება და სოციალური ნოდება, სოციალური კუთვნილება, როგორც დისკრიმინაციის ნიშნები
- სოციალური უფლებების დისკრიმინაციული შეზღუდვა
- ქონება და საკუთრება, როგორც დისკრიმინაციის ნიშანი
- შშმ პირის სტატუსი და ფაქტობრივი შეზღუდული შესაძლებლობები, სპეციალური საჭიროებები, როგორც დისკრიმინაციის ნიშანი
- ჯანმრთელობა, როგორც დისკრიმინაციის ნიშანი

სასამართლო გადაწყვეტილებები (ევროსასამართლო)

სოციალური ნიშანი

- *Popović and Others v. Serbia*, 2020
- *Belli and Arquier-Martinez v. Switzerland*, 2018
- *Gouri v. France*, 2017
- *Aldeguer Tomás v. Spain*, 2016
- *Vrountou v. Cyprus*, 2015
- *Pichkur v. Ukraine*, 2013
- *Bah v. the United Kingdom*, 2011
- *P.B. and J.S. v. Austria*, 2010
- *Andrejeva v. Latvia*, 2009
- *Weller v. Hungary*, 2009
- *Luczak v. Poland*, 2007
- *Stec and Others v. the United Kingdom*, 2006
- *Okpiz v. Germany*, 2005
- *Koua Poirrez v. France*, 2003
- *Willis v. the United Kingdom*, 2002
- *Petrovic v. Austria*, 1998
- *Gaygusuz v. Austria*, 1996

ქონება და საკუთრება

- *Chabauty v. France*, 2012
- *Chassagnou and Others v. France*, 1999

ჯანმრთელობა და შეზღუდული შესაძლებლობები

- *Cința v. Romania*, 2020
- *J.D. and A. v. the United Kingdom*, 2019
- *Enver Şahin v. Turkey*, 2018
- *Çam v. Turkey*, 2016
- *Guberina v. Croatia*, 2016

- *R.P. and Others v. the United Kingdom*, 2012
- *Kiyutin v. Russia*, 2011
- *Glor v. Switzerland*, 2009
- *G.N. and Others v. Italy*, 2009

განსახილველი კაზუსი (სოციალური ნიშანი⁷)

20 წლის პირი, რომელსაც, კანონმდებლობით ეკისრება სამხედრო სავალდებულო სამსახურის მოხდა, მუნიციპალიტეტის მერიის სამხედრო აღრიცხვისა და განვევის სამსახურში (ე.წ. კომისარიატი) ვერ გამოცხადდა დათქმულ დროს. იქიდან გამომდინარე, რომ კომისარიატში გამოცხადების წინა დღეს იგი ასრულებდა ფიზიკურ სამუშაოს კერძო პირთან, რის გამოც მიიღო ტრავმა, ხოლ, უსახსრობის გამო ვერ მივიდა ექიმთან, ვერ შეძლო კომისარიატში გამოუცხადებლობასთან დაკავშირებით საპატოცნობის წარდგენა. აღსანიშნავია, რომ პირი ბავშვობიდან უსახლკაროა.⁸ არ ჰყავს ოჯახის წევრები ან ნათესავები, რომლებიც მის ფინანსურ დახმარებას უზრუნველყოფენ. მისი შემოსავლის ერთადერთი წყარო დღიური ფიზიკური სამუშაო.

კომისარიატის მიერ საქალაქო სასამართლოსთვის მიმართვის საფუძველზე, პირი სამართალდამრღვევად ცნეს საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსის 197¹ მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, რომლის მიხედვითაც, სამხედრო ვალდებულების მოხდისთვის თავის არიდების მიზნით სამხედრო სავალდებულო სამსახურში გამწვევ კომისიაში გამოუცხადებლობა – გამოიწვევს დაჯარიმებას 1000 (ათასი) ლარის ოდენობით.

⁷ მოცემული კაზუსი შედგენილია, რუსთავის საქალაქო სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსის 197¹ მუხლის მეორე ნაწილის და ამავე მუხლის შენიშვნის კონსტიტუციურობის თაობაზე, მიხედვით.
<https://constcourt.ge/ka/judicial-acts?legal=2029>.

⁸ მოცემულ კაზუსში სტუდენტებმა, მათ შორის, უნდა იმსჯელონ, თუ რა განსხვავება/მსგავსებაა სოციალურ, ეკონომიკურ და ქონებრივი კუთვნილების ნიშნებს შორის.

შესაბამისად, პირს დაეკისრა ჯარიმა 1000 ლარის ოდენობით, რომელიც უნდა გადაეხადა დადგენილების ასლის ჩაბარებიდან 07 (შვიდი) დღის განმავლობაში.

იმის გამო, რომ პირმა, უსახსრობის გამო, ვერ შეძლო დადგენილი ჯარიმის განსაზღვრულ ვადაში გადახდა, მის წინააღმდეგ დაიწყო დაკისრებული სახდელის იძულებით აღსრულების პროცედურები. ამ საფუძვლით, შედგა ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევის მეორე ოქმი, რომლითაც იგი ადმინისტრაციულ პასუხისმგებაში მიეცა სასკ 197¹ მუხლის მეორე ნაწილით გათვალისწინებული ქმედების ჩადენისათვის. ამ მუხლის თანახმადაც, ჯარიმის დადგენილ ვადაში გადაუხდელობა – გამოიწვევს ადმინისტრაციულ პატიმრობას 15 დღის ვადით (შენიშვნა: ამ მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული სამართალდარღვევის ჩადენისათვის პირს ჩამოერთმევა იარაღის ტარების უფლება 3 წლამდე ვადით).

პირისთვის პრობლემურია, რომ სასკ 197¹ მუხლის პირველი ნაწილით განსაზღვრული სამართალდარღვევა სასჯელის სახედ მხოლოდ 1000 ლარიან ჯარიმას ითვალისწინებს და არ უზრუნველყოფს სასჯელის ალტერნატიულ სახეებს. პირი უთითებს სასკ 33-ე მუხლზე, რომლის თანახმად, ადმინისტრაციული სამართალდარღვევისათვის სახდელი დაედება იმ ნორმატიული აქტით დაწესებულ ფარგლებში, რომელიც ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა შესახებ ამ კოდექსის და ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა შესახებ სხვა აქტების ზუსტი შესაბამისობით. სახდელის დადებისას მხედველობაში მიიღება ჩადენილი სამართალდარღვევის ხასიათი, დამრღვევის პიროვნება, მისი ბრალის ხარისხი, ქონებრივი მდგომარეობა, პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელი და დამამძიმებელი გარემოებანი.

პირი ამტკიცებს, რომ განსაკუთრებით, საქართველოს მთლიანი შიდა პროდუქტისა და ახალგაზრდების (18-25 წ.) დასაქმების მაჩვენებლისა და ამასთან იმის გათვალისწინებით, რომ იგი ბავშვობიდან უსახლკაროა, არ გააჩნია ოჯახის წევრები ან ნათესავები, რომლებიც მას ფინანსურად დაეხმარებიან, სასკ 197¹

მუხლის მეორე პუნქტი დისკრიმინაციულია, ვინაიდან პირები, რომლებსაც არ აქვთ შესაბამისი შემოსავალი, ავტომატურად, სასამართლოს მიერ სასკ 33-ე მუხლის საწინააღმდეგოდ, სამართალდამრღვევის ქონებრივი მდგომარეობის შეფასების გარეშე, ექვემდებარებიან ადმინისტრაციულ პატიმრობას.

განსახილველი კაზუსი (ეკონომიკურ (საკუთრების) სფეროში დისკრიმინაცია)

სახელმწიფომ საშემოსავლო გადასახადის უნიფიცირებული დაბეგვრის მოდელი, რომლის ფარგლებშიც საშემოსავლო გადასახადის გადამხდელი თითოეული პირი შემოსავლის პროპორციულად, 20%-ით იბეგრებოდა, ჩაანაცვლა საშემოსავლო განაკვეთის პროგრესული დაბეგვრის პრაქტიკით. აღნიშნული მოდელით დადგინდა, რომ პირები, რომელთა თვიური შემოსავალი მერყეობდა 1000-დან 2000 ლარამდე შუალედში, დაიბეგრებოდნენ თვიური შემოსავლის 10%-ით, 2000-დან 3000 ლარამდე კი – თვიური შემოსავლის 20%-ით, ხოლო პირები რომელთა თვიური შემოსავალი 3000 ლარს აღემატებოდა დაიბეგრებოდნენ თვიური შემოსავლის 30%-ით. პირებმა, რომელთა შემოსავალი 3000 ლარს აღემატებოდა საშემოსავლო გადასახადის დაბეგვრის პროგრესული სისტემა გაასაჩივრეს საკონსტიტუციო სასამართლოში. მოსარჩელები მიუთითებენ, რომ საშემოსავლო გადასახადის დაბეგვრის პროგრესული მოდელი დისკრიმინაციულია, დისკრიმინაციის ნიშანი კი პირთა ქონებრივი მდგომარეობაა. მოპასუხის პოზიციით, საშემოსავლო გადასახადის დაბეგვრის უნიფიცირებული და პროპორციული მოდელით გათვალისწინებული საგადასახადო წნეხი არაპროპორციულად აწევბა მოსახლეობის ყველაზე დაბალშემოსავლიან ნაწილს, საშემოსავლო გადასახადის პროგრესული განაკვეთი კი ხელს უწყობს მოსახლეობის სხვადასხვა სოციალური ჯგუფის შემოსავლების გამოთანაბრებას, სოციალური უთანასწორობის შემცირებას და საბოლოოდ, სოციალური სამართლიანობის დამკვიდრებას. ამდენად, მოპასუხე

მიიჩნევს, რომ საშემოსავლო გადასახადის პროგრესული დაბეგრის მოდელი არ არის დისკრიმინაციული.

სავალდებულო ლიტერატურა

- სახელმძღვანელო დისკრიმინაციის აკრძალვის ევროპული სამართლის შესახებ, ევროპის საბჭო, 2013, 122-123 გვ., 170-171 გვ.;
- მარინა კვაჭაძე, ელენე ღვინჯილია, ნათია ჯუღელი, დისკრიმინაციის აკრძალვის საერთაშორისო სტანდარტების ასახვა ეროვნულ სასამართლო პრაქტიკაში, თბილისი, 2017, 62-70 გვ.;
- Edited by Deborah Hellman and Sophia Moreau, Oxford University Press, 2013, 269-278 pp.;
- Sandra Fredman, Discrimination Law, 2nd Edition, Oxford University Press, 2011, 95-101 pp.;
- „ფ.პ. ცვანან-დე ვრიესი ნიდერლანდების წინააღმდეგ“, N182/1984, ადამიანის უფლებათა კომიტეტის მიერ განხილული ძირითადი საქმეები, ადამიანის უფლებათა ინსტიტუტი, 2006, 393-400 გვ.;
- „კარლ ჰენრიკ ბლომი შვედეთის წინააღმდეგ“, N191/1985, ადამიანის უფლებათა კომიტეტის მიერ განხილული ძირითადი საქმეები, ადამიანის უფლებათა ინსტიტუტი, 2006, 401-406 გვ.;
- „ალინა სიმუნეკი და სხვები ჩეხეთის წინააღმდეგ“, N516/1992, ადამიანის უფლებათა კომიტეტის მიერ განხილული ძირითადი საქმეები, ადამიანის უფლებათა ინსტიტუტი, 2006, 423-430 გვ.;
- კონვენცია შეზღუდული შესაძლებლობების პირთა უფლებების შესახებ (UNCRPD).

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- Guide on Article 14 of the European Convention on Human Rights and on Article 1 of Protocol No. 12 to the Convention, Prohibition of discrimination, 31 August 2020
- Routledge Handbook of Disability Law and Human Rights, Edited by Peter Blanck and Eilionóir Flynn, Routledge, 2017
- Disability and Aging Discrimination: Perspectives in Law and Psychology, Edited by Richard L. Wiener, Stacie Nichols Keller, Richard L. Wiener and Steven L. Willborn, Springer, 2011
- Arlene S Kanter, The Development of Disability Rights Under International Law : From Charity to Human Rights, Routledge, 2011

სიძულვილის ენა, ძალადობა და ჩაბვრა, სიძულვილის ენით ჩადენილი დანაშაულები

განსახილველი თემატიკა

- სიძულვილის ენა, როგორც დისკრიმინაციის მექანიზმი
- ძალადობითა და ჩაგვრით გამოვლენილი დისკრიმინაცია
- ძალადობრივ დისკრიმინაციასთან ბრძოლის მექანიზმები და ფარგლები
- სიძულვილისა და დისკრიმინაციის საფუძველზე ჩადენილი დანაშაული,
- სააერთაშორისო და ქართული პრაქტიკის მიმოხილვა.

დამატებითი საკითხები

- სიძულვილით მოტივირებული დანაშაული და მისი კვალიფიკაცია
- დისკრიმინაციით დეტერმინებული დანაშაულის ბუნება და კვალიფიკაციის თავისებურებები
- დისკრიმინაციის საფუძველი, როგორც დანაშაულის დამამძიმებელი გარემოება
- სიძულვილის ენა, როგორც დანაშაულის განმაპირობებელი ფაქტორი

სავალდებულო ლიტერატურა

- მარინე კვაჭაძე, ელენე ლვინჯილია, დისკრიმინაცია, სიძულვილით მოტივირებული დანაშაულები და სიძულვილის ენა საერთაშორისო სამართლებრივი სტანდარ-

ტების, საქართველოს ეროვნული კანონმდებლობისა და სასამართლო პრაქტიკის ანალიზი, თბილისი, 2019, 9-81 გვ.;

- ნაზი ჯანეზაშვილი, სიძულვილით მოტივირებული დანაშაული ლგბტი პირთა მიმართ: გამოწვევები და პერსპექტივები, საჯარო პოლიტიკის დოკუმენტი, თბილისი, 2016, 9-49 გვ.;
- საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი.

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- სიძულვილი, როგორც დამამძიმებელი გარემოება: ცვლილებები სისხლის სამართლის კოდექსში, <https://ge.boell.org/sites/default/files/2019-11/Discrimination_as_a_Grave_Circumstance_of_a_Crime_Ge_0.pdf> [10.02.2021]
- Wendy Laverick, Peter Joyce, Racial and Religious Hate Crime: The UK From 1945 to Brexit, Springer, 2019
- Danielle Keats Citron, Hate Crimes in Cyberspace, Harvard University Press, 2014
- Nathan Hall, Abbee Corb, Paul Giannasi, John G. D. Grieve, The Routledge International Handbook on Hate Crime, Routledge, 2015
- Carolyn Turpin-Petrosino, Understanding Hate Crimes: Acts, Motives, Offenders, Victims, and Justice, Routledge, 2015

**თანასწორობის დაცვის
სამართლებრივი მექანიზმები**

დისკრიმინაციასთან დაკავშირებული სამართალწარმოება საქართველო სასამართლოებში

განსახილველი თემატიკა

- დისკრიმინაციასთან დაკავშირებული სამართალწარმოების თავისებურებები
- სამართალწარმოების დაწყება
- მოსამართლის როლი დისკრიმინაციასთან დაკავშირებულ დავაში
- საპროცესო მექანიზმები
- ადმინისტრაციული და სამოქალაქო სამართალწარმოება დისკრიმინაციასთან დაკავშირებულ დავებში, მათი საერთო და განმასხვავებელი ნიშნები.

დამატებითი საკითხები

- სამართალწარმოების ძირითადი პრინციპები და თანასწორობა სამოქალაქო და ადმინისტრაციულ პროცესში
- თანასწორობის უფლების პოზიტიური დაცვა საქართველო სასამართლოებში
- მოსამართლის მოქმედების ფარგლები, შეჯიბრებითობისა და ინკვიზიციურობის ურთიერთმიმართება დისკრიმინაციის განხილვისას
- დისკრიმინაციის მსხვერპლთა ინტერესების წარმოჩენა სასამართლო პროცესზე

- დისკრიმინაციის მსხვერპლთა დაცვა და სხვა ძირითადი უფლებების კონტექსტი

სავალდებულო ლიტერატურა

- მარინე კვაჭაძე, ნათია ჯუღელი, დისკრიმინაციასთან დაკავშირებული საქმეები ეროვნულ სასამართლო პრაქტიკაში (საერთაშორისო სტანდარტების ასახვა ეროვნულ დონეზე), თბილისი, 2019, 130-169 გვ.;
- საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი
- „დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“ საქართველოს კანონი

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- Thomas Goldman, Alice Hart Hughes, Civil Litigation, Pearson, 2020
- Neal Bevans, Civil Law & Litigation for Paralegals, Career Education, 2007

2

სამოქალაქო და ადმინისტრაციული სარჩელი დისკრიმინაციის თაობაზე

განსახილველი თემატიკა

- სამოქალაქო სარჩელი დისკრიმინაციის თაობაზე
- სარჩელის დასაბუთების ტექნიკა
- საერთო სასამართლოების პრაქტიკით პოზიციის გამყარება
- განსხვავებული სამოქალაქოსამართლებრივი ურთიერთობები და დისკრიმინაციის თაობაზე სარჩელი
- ადმინისტრაციული სარჩელი საჯარო სამსახურში დისკრიმინაციასთან დაკავშირებით და მისი განსხვავება სამოქალაქო სარჩელისგან
- ადმინისტრაციული სარჩელის მტკიცებისა და არგუმენტაციის თავისებურებები

დამატებითი საკითხები

- არგუმენტაციის აგება და დისკრიმინაციის სისტემური დასაბუთება
- დისკრიმინაციული ქმედების კვალიფიკაციის ევროპული და ამერიკული მიდგომები კვალიფიკაციის ზოგად კონტექსტში
- პრეცედენტული პრაქტიკის როლი პოზიციის გამყარებაში
- სასამართლო გადაწყვეტილებათა დამონშება დისკრიმინაციის თაობაზე სამოქალაქო და ადმინისტრაციულ სარჩელში

- საჯარო სამსახური შესახებ კანონმდებლობის სპეციალური მონქსრიგება და დისკრიმინაციის თაობაზე ადმინისტრაციული სამართალწარმოების სპეციფიკა
- საერთაშორისო სასამართლოების გადაწყვეტილებების მოხმობა მსჯელობის გასამყარებლად.

სავალდებულო ლიტერატურა

- სარჩელის შენიშვნები სამოქალაქო საქმეებზე, <http://hcoj.gov.ge/ge/common-courts/sasamartlo-formebi/sasamartlo-formebi-samoqalago-saqmeze/sarcheli-forma>
- სარჩელის შენიშვნები ადმინისტრაციულ საქმეებზე <http://hcoj.gov.ge/ge/common-courts/sasamartlo-formebi/sasamartlo-formebi-administratsiul-saqmeze/sarchelis-forma>

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- თამარ თომაშვილი, ანა კოსტავა, თამარ ჯიქია, ანა ქოჩიაშვილი, სამართლებრივი წერის მეთოდები: მემორანდუმი და წერილი, თბილისი, 2021
- ზაზა მეიშვილი, ლაშა კალანდაძე, ნიკა გიგაშვილი, გიორგი ნონიაშვილი, სოფო ნაქაძე, გოგა ჩიფჩიური, სამართლებრივი წერა, თბილისი, 2017
- Linda Holdeman Edwards, Legal Writing: Process, Analysis, and Organization, Aspen Publishers, 2018
- Ruth Anne Robbins, Steve Johansen, Ken Chestek, Your Client's Story: Persuasive Legal Writing, Wolters Kluwer, 2018
- Christine nero Coughlin, Joan Malmud Rocklin, Sandy Patrick, A Lawyer Writes: A Practical Guide to Legal Analysis, Carolina Academic Press, 2018

- William H. Putman, Jennifer Albright, *Legal Research, Analysis, and Writing*, Cengage Learning, 2017
- Sonya G. Bonneau, Susan A. McMahon, *Legal Writing in Context*, Carolina Academic Press, 2017
- Hope Viner Samborn, *Basic Legal Writing for Paralegals*, Aspen Publishers, 2016
- Deborah E. Bouchoux, *Legal Research and Writing for Paralegals*, Aspen Publishers, 2016

მტკიცების ტვირთის განაწილება დისკრიმინაციასთან დაკავშირებულ სამართალწარმოებაში

განსახილველი თემატიკა

- მტკიცების ტვირთის განაწილების ზოგადი სტანდარტი დისკრიმინაციასთან დაკავშირებულ დავებში
- მტკიცების ტვირთის შემობრუნება
- მტკიცების ტვირთის განაწილება ადმინისტრაციულ სამართალწარმოებაში და მისი მიმართება სამოქალაქო სამართალწარმოებასთან
- პოზიციისა და არგუმენტაციის ჩამოყალიბების თავისებურებანი და მტკიცების ტვირთის განაწილება

დამატებითი საკითხები

- მტკიცებითი პროცესის გამორჩეულობა დისკრიმინაციასთან დაკავშირებულ სამართალწარმოებაში
- მტკიცების ტვირთის დაკისრება მოპასუხისთვის
- მტკიცების ტვირთის გადასვლა მოპასუხიდან კვლავ მოსარჩელეზე
- დისკრიმინაციის მტკიცების სტრატეგია და მისი მიმართება სხვა პროცესუალურ საკითხებთან
- მოთხოვნათა კონკურენცია და მოთხოვნის დაყენება რამდენიმე კონკურენციული უფლების არსებობისას

სავალდებულო ლიტერატურა

- მაია ახალაძე, მტკიცების ტვირთი, თბილისი, 2018, 11-13 გვ., 55-60 გვ.
- მარიამ გაიპარაშვილი, მტკიცების ტვირთის განაწილება გენდერული ნიშნით დისკრიმინაციისას შრომითსამართლებრივ ურთიერთობაში, წიგნში: მტკიცებითი სამართლის აქტუალური საკითხები, ნუნუ კვანტალიანის რედაქტორობით, თბილისი, 2016, 53-72 გვ.

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- ილონა გაგუა, მტკიცების ტვირთი სამოქალაქო საპროცესო სამართალში, თბილისი, 2013
- Concepts in Law, Edited by J.C. Hage and D. von der Pfordten, Springer, 2009
- Dawn Watkins, Mandy Burton, Research Methods in Law, Routledge, 2013
- Antonin Scalia, Bryan Garner, Making Your Case: The Art of Persuading Judges, West Publishing Company, 2008

თანასწორობის უფლების დაცვის სტანდარტი საკონსტიტუციო სამართალწარმოებაში

განსახილველი თემატიკა

- თანასწორობის უფლების დაცვის სამართლებრივი ელემენტები და მტკიცების პროცედურული საკითხები საკონსტიტუციო სამართალწარმოებაში
- შესადარებელი სუბიექტების განსაზღვრა
- დისკრიმინაციის აკრძალვისა და თანასწორობის დაცვის პოზიტიური მექანიზმები
- თანასწორობის უფლების დაცვის საკონსტიტუციო მექანიზმის თავისებურებანი და პრაქტიკული განხორციელების პრობლემები.

დამატებითი საკითხები

- თანასწორობის უფლებისა და დისკრიმინაციის აკრძალვის საქმეების განხილვა საკონსტიტუციო სასამართლოში
- ზღვარი ფაქტობრივი გარემოებების შეფასებასა და სამართლებრივ მსჯელობას შორის
- საქართველოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლის შინაარსი და მის საფუძველზე უფლების დაცვის რეალიზაციის შესაძლებლობები საკონსტიტუციო სასამართლოში
- თანასწორობის ნიშნების იდენტიფიცირება და დისკრიმინაციის ნიშნიდან გამომდინარე სამართლებრივი არგუმენტაციის ჩამოყალიბება

სავალდებულო ლიტერატურა

- „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონი

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- პაატა ჯავახიშვილი, თვითინიციატივასა და შეჯიბრებითობას შორის: ერთი გადანყვეტილება საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკიდან, წიგნში: ავთანდილ დემეტრაშვილი 75, თბილისი, 2017
- გიორგი კახიანი, საკონსტიტუციო კონტროლი საქართველოში, თეორია და კანონმდებლობის ანალიზი, თბილისი, 2011
- საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს რეგლამენტი
- ჯონი ხეცურიანი, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილება, თბილისი, 2020

კონსტიტუციური სარჩელი თანასწორობის უფლების დაცვის თაობაზე

განსახილველი თემატიკა

- კონსტიტუციური სარჩელი შედგენა და დასაბუთება
- საკონსტიტუციო სასამართლოს ერთგვაროვანი პრაქტიკის მოხმობა და არგუმენტაცია თანასწორობის უფლების დაცვის თაობაზე კონსტიტუციური სარჩელში
- კონსტიტუციური სარჩელის გამართულობა და სამართლებრივი ტექნიკის სტანდარტის დაცვა, მოთხოვნის დაყენება და უფლებათა კონკურენცია თანასწორობის უფლების დაცვის თაობაზე საკონსტიტუციო დავაში.

დამატებითი საკითხები

- შესადარებელი სუბიექტების განსაზღვრა
- კონკრეტული საქმის ფაქტობრივი გარემოებებიდან გამომდინარე დისკრიმინაციის შესაძლო ნიშნის განსაზღვრა
- თანასწორობის ძირითადი უფლებით დაცულ სფეროში ჩარევის ინტენსივობის, ხარისხის და სიმძიმის შეფასება
- მკაცრი და რაციონალური დიფერენციაციის ტესტებიდან შესაბამისი მათგანის შერჩევა და სარჩელში ინტეგრირება
- ლეგიტიმური საჯარო მიზნისა და თანაზომიერების შეფასება მკაცრი ტესტის გამოყენებისას

სავალდებულო ლიტერატურა

- კონსტიტუციური სარჩელის ფორმა
<https://constcourt.ge/ka/court/app-forms>

- საკონსტიტუციო სამართალწარმოების პორტალის სა-
ხელმძღვანელო
<https://constcourt.ge/ka/ccog-litigation/intranet-ccog>
- „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“
საქართველოს ორგანული კანონი

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- რეკომენდაციები სასამართლოს გადაწყვეტილების შედგენისას გასათვალისწინებელი ძირითადი წესების შესახებ, საქართველოს უზენაესი სასამართლო, თბილისი, 2010, 10-23 გვ.
- ზაზა მეიშვილი, ლაშა კალანდაძე, ნიკა გიგაშვილი, გიორგი ნონიაშვილი, სოფო წაქაძე, გოგა ჩიფჩიური, სამართლებრივი წერა, სახელმძღვანელო, თბილისი, 2017, 60-73 გვ., 130-136 გვ.
- Case Law and the Doctrine of Precedent, A Manual for Practitioners, British East West Centre, pp. 57-84
- Stephen Elias and Susan Levinkind, Legal Research How to Find & Understand the Law, 11th Edition, Nolo, 2003, 9/2-9/20
- William H. Putman, Legal Analysis and Writing, 3rd Edition, Cengage Learning, 2009, 181-198

თანასწორობის უფლების დაცვის სტანდარტი ევროსასამართლოს პრაქტიკაში

განსახილველი თემატიკა

- თანასწორობის უფლების დაცვის სტანდარტი და მექანიზმები ევროსასამართლოს პრაქტიკაში
- ევროსასამართლოს ერთგვაროვანი პრაქტიკა
- დისკრიმინაციის ელემენტები და მტკიცების პროცესში გამოსაყენებელი არგუმენტაცია
- ევროსასამართლოს მიერ ჩამოყალიბებული სტანდარტი დისკრიმინაციის აკრძალვისა და მასზე რეაგირებისთვის.

დამატებითი საკითხები

- დისკრიმინაციის ნიშნები და სახეები ევროსასამართლოს პრაქტიკაში
- დისკრიმინაციის მტკიცების სტრუქტურა ევროსასამართლოს პრაქტიკაში
- თანასწორობის უფლების ევროპული სტანდარტი
- ქმედების დისკრიმინაციად კვალიფიკაციის ელემენტები ევროსასამართლოს პრაქტიკის მიხედვით

სავალდებულო ლიტერატურა

- Charilaos Nikolaidis, The Right to Equality in European Human Rights Law, The quest for substance in the

jurisprudence of the European Courts, Routledge, 2015, 50-83 pp.

- Jasmina Mačić, Proving Discriminatory Violence at the European Court of Human Rights, Leiden, 2018, 23-53 pp.
- Dia Anagnostou, The Strasbourg Court, Democracy and the Protection of Marginalised Individuals and Minorities, in: The European Court of Human Rights and the Rights of Marginalised Individuals and Minorities in National Context, Edited By Dia Anagnostou Evangelia Psychogiopoulou, Leiden, 2010, 1-26 pp.
- მარინე კვაჭაძე, ნათია ჯუღელი, დისკრიმინაციასთან დაკავშირებული საქმეები ეროვნულ სასამართლო პრაქტიკაში (საერთაშორისო სტანდარტების ასახვა ეროვნულ დონეზე), თბილისი, 2019, 21-29 გვ.
<https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants&c=>
- მარიამ ჯიქია, დისკრიმინაციის აკრძალვა ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა ევროპული კონვენციის მიხედვით, ნიგნში: ადამიანის უფლებათა დაცვის ეროვნული და საერთაშორისო მექანიზმები, კ. კორკელიას რედაქტორობით, თბილისი, 2016
<http://ewmi-prolog.org/images/files/6018HRProtectiondomandintmechSE C.pdf>

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- The Principle of Equality in EU Law, Edited by Lucia Serena Rossi, Federico Casolari, Springer, 2017
- Principles of European Constitutional Law (Modern Studies in European Law), Edited by Armin Von Bogdandy, Jurgen Bast, 2006

- Steven Greer, *The European Convention on Human Rights: Achievements, Problems and Prospects*, Cambridge University Press, 2007
- Jean-François Akandji-Kombe, *Positive obligations under the European Convention on Human Rights*, 2007

მტკიცების ტვირთი დისკრიმინაციასთან დაკავშირებულ დავებში ევროსასამართლოში

განსახილველი თემატიკა

- მტკიცების ტვირთის განაწილება დისკრიმინაციასთან დაკავშირებულ ევროსასამართლო დავებში
- მტკიცების სტანდარტი და არგუმენტაცია დისკრიმინაციის მტკიცება-უარყოფისას ევროსასამართლოს სამართალწარმოებაში

დამატებითი საკითხები

- არგუმენტაციის სტრუქტურა და ფორმულირება
- მტკიცების ფორმები და მექანიზმები
- დისკრიმინაციასთან დაკავშირებული მტკიცების ჩამოყალიბება და ფორმულირება
- მტკიცების ტვირთის განაწილება განმცხადებელსა და სახელმწიფოს შორის

სავალდებულო ლიტერატურა

- Jasmina Mačkić, Proving Discriminatory Violence at the European Court of Human Rights, Leiden, 2018, 125-155 pp., 158-225 pp.
- Rules of Court, 1 January 2020, Strasbourg

https://www.echr.coe.int/documents/rules_court_eng.pdf

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- Judgments of the European Court of Human Rights: Effects and Implementation, Edited by Anja Seibert-Fohr, Mark E., Villiger, Nomos, 2015
- Charilaos Nikolaidis, The Right to Equality in European Human Rights Law: The Quest for Substance in the Jurisprudence of the European Courts, Routledge, 2014
- The European Court of Human Rights Overwhelmed by Applications: Problems and Possible Solutions Christian Tomuschat (auth.), Ulrike Deutsch, Rüdiger Wolfrum (eds.), Springer, 2009
- Rachel A. Cichowski, The European Court and Civil Society: Litigation, Mobilization and Governance (Themes in European Governance), 2007
- Alistair R. Mowbray, The Development of Positive Obligations Under the European Convention on Human Rights by the European Court of Human Rights (Human Rights Law in Perspective), 2004

საჩივარი დისკრიმინაციის თაობაზე

განსახილველი თემატიკა

- დისკრიმინაციის თაობაზე საჩივრის შედგენა
- საჩივრის არგუმენტაცია
- გამართული საჩივრის მახასიათებლები
- მტკიცებულებებისა და სამართლებრივი არგუმენტაციის გამოყენება ევროსასამართლოთვის საჩივრით მიმართვისას
- ერთგვაროვანი პრაქტიკის გათვალისწინება და დოქტრინული არგუმენტები საჩივრის დასაბუთებისას
- შიდაეროვნული და ევროპული სამართლის ურთიერთმიმართება დისკრიმინაციის თაობაზე დავისას.

დამატებითი საკითხები

- ევროსასამართლოს საჩივრის ჩამოყალიბება
- გამართული საჩივრის მახასიათებლები
- სასარჩელო განაცხადის შევსება და შევსებისას გასათვალისწინებელი გარემოებები
- საჩივრის მიღებისა და დასაშვებობის პირობები
- თანასწორობასთან დაკავშირებული საჩივრის ფორმალური მხარეები
- დისკრიმინაციასთან დაკავშირებული განაცხადის, საჩივრის გამართულად შედგენა

სავალდებულო ლიტერატურა

- Jasmina Mačić, Proving Discriminatory Violence at the European Court of Human Rights, Leiden, 2018, 55-88 pp.

- <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants&c=>
- Rules of Court, 1 January 2020, Strasbourg
https://www.echr.coe.int/documents/rules_court_eng.pdf

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- Your Application to the ECHR
<https://www.echr.coe.int/Documents/Your_Application_ENG.pdf>
- Institution of proceedings
<https://www.echr.coe.int/Documents/PD_institution_proceedings_ENG.pdf>
- Application Form
<https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants/forms&c=#n14525312365543571995942_pointer>
- Just satisfaction claims,
<https://www.echr.coe.int/Documents/PD_satisfaction_claims_ENG.pdf>
- The European Court of Human Rights, Questions & Answers for Lawyers, 2020
<https://www.echr.coe.int/Documents/Q_A_Lawyers_Guide_ECHR_ENG.pdf>
- Common Mistakes in Filling in the Application Form and How to Avoid Them
<https://www.echr.coe.int/Documents/Applicant_common_mistakes_ENG.pdf>
- Notes for filling in the application form
<https://www.echr.coe.int/Documents/Application_Notes_ENG.pdf>
- Practical Guide on Admissibility Criteria
<https://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_ENG.pdf>
- Requests for interim measures

<https://www.echr.coe.int/Documents/PD_interim_measures_ENG.pdf>

- Interim Measures

<https://www.echr.coe.int/Documents/Interim_Measures_ENG.pdf>

სახელმწიფოს მხრიდან კომუნიკაცია, მტკიცებულებები და არგუმენტირებული პასუხი სახელმწიფოს პოზიციაზე

განსახილველი თემატიკა

- სახელმწიფოს მხრიდან კომუნიკაცია
- კომუნიკაციაში მოხმობილი არგუმენტაციის შეპასუხებისა და გაბათილების საპროცესო შესაძლებლობა
- ფაქტობრივი გარემოებების შეკრება
- მტკიცებულებების მოპოვება და გამოყენება არგუმენტირებულ პოზიციაში
- დაზუსტებული საჩივრის წარდგენა
- არგუმენტირებული პოზიციის ჩამოყალიბების სტანდარტი.

დამატებითი საკითხები

- სახელმწიფოს მხრიდან კომუნიკაცია და საპასუხო პოზიციის წარდგენის დეტალები
- პასუხად წარმოდგენილი პოზიციისთვის კონტრარგუმენტაცია
- ფაქტებისა და მტკიცებულებების დამატებით მოძიება, რელევანტური მტკიცებისთვის აუცილებელი ფაქტების დართვა განაცხადისთვის

სავალდებულო ლიტერატურა

- Jasmina Mačkić, Proving Discriminatory Violence at the European Court of Human Rights, Leiden, 2018, 91-113 pp.
- Rules of Court, 1 January 2020, Strasbourg
https://www.echr.coe.int/documents/rules_court_eng.pdf

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- Institution of proceedings
https://www.echr.coe.int/Documents/PD_institution_proceedings_ENG.pdf
- The European Court of Human Rights, Questions & Answers for Lawyers, 2020
https://www.echr.coe.int/Documents/Q_A_Lawyers_Guide_ECHR_ENG.pdf
- Practical Guide on Admissibility Criteria
https://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_ENG.pdf

თანასწორობის უფლების დაცვის ადმინისტრაციული მექანიზმები

განსახილველი თემატიკა

- თანასწორობის უფლების დაცვის მექანიზმები ადმინისტრაციული წარმოების ეტაპზე
- განცხადება, საჩივარი, სახალხო დამცველისადმი მიმართვა
- ადმინისტრაციული ორგანოების მხრიდან თანასწორობის უფლების უზრუნველყოფის ვალდებულების განხორციელების მოთხოვნა.

დამატებითი საკითხები

- ადმინისტრაციული წარმოების საშუალებით თანასწორობის უფლების დაცვა
- გამართული განცხადების შედგენა და უფლების დაცვისთვის გამოყენება
- საჩივრის ფორმულირება, არგუმენტაცია და სათანადო ორგანოში წარდგენა
- ადმინისტრაციული ორგანოების როლი თანასწორობასა და დისკრიმინაციასთან დაკავშირებულ ადმინისტრაციულ წარმოებაში

სავალდებულო ლიტერატურა

- „სახალხო დამცველის შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონი

- საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსი
- „დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“ საქართველოს კანონი

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- თამარ თომაშვილი, ანა კოსტავა, თამარ ჯიქია, ანა ქოჩიაშვილი, სამართლებრივი წერის მეთოდები: მემორანდუმი და წერილი, თბილისი, 2021
- ზაზა მეიშვილი, ლაშა კალანდაძე, ნიკა გიგაშვილი, გიორგი ნონიაშვილი, სოფო წაქაძე, გოგა ჩიფჩიური, სამართლებრივი წერა, თბილისი, 2017
- საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსი

ანგარიშისა და დასკვნის შედგენა დისკრიმინაციის ფაქტზე

განსახილველი თემატიკა

- თანასწორობის უფლების დარღვევასა და დისკრიმინაციის ფაქტის თაობაზე ანგარიშისა და დასკვნის შედგენა
- დისკრიმინაციის ფაქტის კვალიფიკაცია და შეფასება
- არგუმენტირებული პოზიციის ჩამოყალიბება
- ერთგვაროვანი პრაქტიკით, სამართლებრივი და სოციალური არგუმენტაციით დასკვნისა და ანგარიშის გამყარება.

დამატებითი საკითხები

- ჩრდილოვანი ანგარიში და მისი მახასიათებლები
- ანგარიშისა და დასკვნის სტანდარტი
- მტკიცებულებებისა და ფაქტების მოხმობა დასკვნის გასამტკიცებლად
- დასკვნისა და ანგარიშის სამართლებრივი გარემოებები
- კარგად აღქმადი დასკვნისა და ანგარიშის დამატებითი სტიმულატორები

სავალდებულო ლიტერატურა

- <<https://www.civilsocietyacademy.org/post/shadow-report-an-important-tool-for-advocacy>>
- <https://www.theadvocatesforhumanrights.org/uploads/app_m.pdf>

- <https://www.lawteacher.net/law-help/essay/structure_of_essays.php>

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- თამარ თომაშვილი, ანა კოსტავა, თამარ ჯიქია, ანა ქოჩიაშვილი, სამართლებრივი წერის მეთოდები: მემორანდუმი და წერილი, თბილისი, 2021
- ზაზა მეიშვილი, ლაშა კალანდაძე, ნიკა გიგაშვილი, გიორგი ნონიაშვილი, სოფო ნაქაძე, გოგა ჩიფჩიური, სამართლებრივი წერა, თბილისი, 2017
- Linda Holdeman Edwards, Legal Writing: Process, Analysis, and Organization, Aspen Publishers, 2018
- Ruth Anne Robbins, Steve Johansen, Ken Chestek, Your Client's Story: Persuasive Legal Writing, Wolters Kluwer, 2018
- Christine nero Coughlin, Joan Malmud Rocklin, Sandy Patrick, A Lawyer Writes: A Practical Guide to Legal Analysis, Carolina Academic Press, 2018
- William H. Putman, Jennifer Albright, Legal Research, Analysis, and Writing, Cengage Learning, 2017
- Sonya G. Bonneau, Susan A. McMahon, Legal Writing in Context, Carolina Academic Press, 2017
- Hope Viner Samborn, Basic Legal Writing for Paralegals, Aspen Publishers, 2016
- Deborah E. Bouchoux, Legal Research and Writing for Paralegals, Aspen Publishers, 2016

**შეგდუღული შესაძლებლობის მქონე
პირთა უფლებების სამართალი**

შეზღუდული შესაძლებლობის საკითხის სამართლებრივი მოწესრიგება და ისტორიული განვითარება

განსახილველი თემატიკა

- შეზღუდული შესაძლებლობის განვითარების ისტორიული მიმოხილვა.
- სოციალური მოძრაობები და ბრძოლა უფლებებისთვის.
- შეზღუდული შესაძლებლობა ადრეულ საერთაშორისო დოკუმენტებში.

დამატებითი საკითხები

- შეზღუდული შესაძლებლობა ანტიკურ ეპოქაში.
- შუა საუკუნეების და განმანათლებლობის ეპოქის გავლენა ინტელექტუალური დარღვევის მქონე პირების შესახებ წარმოდგენების ფორმირებაზე საზოგადოებაში.
- მე-20 საუკუნე: ინსტიტუციების წარმოქმნა; ევგენიკური მოძრაობა; ვეტერანები.
- იდენტობები, იდენტობის პოლიტიკა და შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა თემის მობილიზება.
- გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია და მისი ეგიდით მიღებულ დეკლარაციებში, რეზოლუციებსა თუ საერთაშორისო ხელშეკრულებებში შეზღუდული შესაძლებლობის საკითხი.
- კონვენციის მიღების საჭიროება.

სავალდებულო ლიტერატურა

- Universal Declaration of Human Rights (UDHR), Dec. 10, 1948, *available online at*:
<http://www.un.org/en/documents/udhr/>
- Declaration on the Rights of Mentally Retarded Persons, G.A. Res. 2856 (XXVI), at 93, U.N. GAOR, Supp. No. 29, U.N. Doc. A/8429 (Dec. 20, 1971), *available online at*:
<http://www2.ohchr.org/english/law/res2856.htm>
- United Nations Economic and Social Council. 1975. Resolution 1921(LVIII): Prevention of disability and rehabilitation of disabled persons (7 May 1975). Available from:
<http://uvalsc.s3.amazonaws.com/travaux/s3fs-public/E-RES-1921%28LVIII%29.pdf?null>
- Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities, G.A. Res. 48/96, at 202, U.N. GAOR, 48th Sess, Supp. No. 49, U.N. Doc. A/RES/48/96 (Dec. 20, 1993), *available at*:
www.un.org/esa/socdev/enable/dissre00.htm
- United Nations “Principles for the Protection of Persons with Mental Illness and for the Improvement of Mental health Care,” G.A. Res.119, U.N. GAOR, 46th Sess., Supp.No.49, Annex, at 188-92, U.N Doc. A/46/49 (1991), *available online at*
<http://www.un.org/documents/ga/res/46/a46r119.htm>

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- Declaration on the Rights of Disabled Persons, G.A. Res. 3447 (XXX), at 88, U.N. GAOR, Supp. No. 34, U.N. Doc. A/10034 (Dec. 9, 1975), *available online at* <http://www2.ohchr.org/english/law/res3447.htm>
- World Programme of Action Concerning Disabled Persons, G.A. Res. 37/52, at 185, U.N. GAOR, 37th Sess., Supp. No. 51, U.N. Doc. A/RES/37/52 (Dec. 3, 1982), *available online at* www.un.org/disabilities/default.asp?id=23
- Roy Hanes, Ivan Brown and Nancy E. Hansen, *The Routledge History of Disability* (Routledge 2018)
- Michael Rembis, Catherine Kudlick and Kim E. Nielsen, *The Oxford Handbook of Disability History* (OUP 2018)

2

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენცია: ისტორია და თეორიული საფუძვლები

განსახილველი თემატიკა

- გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის მიღების ისტორია.
- დებატები კონვენციის რეგულაციურ მუხლებთან დაკავშირებით.
- შეზღუდული შესაძლებლობის სოციალური მოდელი.
- შეზღუდული შესაძლებლობის ადამიანის უფლებებზე დაფუძნებული მიდგომა.

დამატებითი საკითხები

- მოსამზადებელი სამუშაოები კონვენციაზე მუშაობის დაწყებამდე.
- Ad-hoc კომიტეტი და მისი მუშაობის პერიპეტიები 2002-2006 წლები.
- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების და მათი წარმომადგენლობითი ორგანიზაციების მონაწილეობა Ad-hoc კომიტეტის მუშაობაში.
- დებატები მე-9, მე-12, მე-19 და 24-ე მუხლების ირგვლივ.
- შეზღუდული შესაძლებლობის სამედიცინო/პერსონალური მოდელი.

- შეზღუდული შესაძლებლობის სოციალური მოდელი, როგორც კონვენციის თეორიული საფუძველი (მოდელის შექმნის ისტორია, გამოყენება, აკადემიაში არსებული დებატები და როლი კონვენციაში).
- ადამიანის უფლებებებზე დაფუძნებული მიდგომა: მოდელი, თუ პრაქტიკული განხორციელების იარაღი (მიდგომის მიმართება კონვენციასთან და თანამედროვე აკადემიური პერსპექტივები).

სავალდებულო ლიტერატურა

- Anna Lawson and Angharad E. Beckett, 'The social and human rights models of disability: towards a complementarity thesis' (2020) *The International Journal of Human Rights*
- Theresia Degener, 'A New Human Rights Model of Disability', In: Valentina Della Fina, Giuseppe Palmisano and Rachele Cera (eds) *The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities: A Commentary* (Springer 2017) 41-60
- Anna Lawson, 'The United Nations Convention on the Rights of the Persons with Disabilities: New Era or False Dawn, Symposium: The United Nations Convention on the rights of persons with disabilities' [Special issue] 34(2) *Syracuse Journal of International Law and Commerce* 563-619 (2007)

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- Convention on the Rights of Persons with Disabilities, G.A. Res 61/106, U.N. Doc A/RES/61/106 (Dec. 13, 2006), *available online at:*
<http://www2.ohchr.org/english/law/disabilities-convention.htm>

- Optional Protocol to the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, G.A. Res. 61/106, Annex II, U.N. Doc A/RES/61/106 (Jan. 24, 2007), *available online at* <http://www2.ohchr.org/english/law/disabilities-op.htm>
- Theresia Degener and Andrew Begg, 'From Invisible Citizens to Agents of Change: A short History of the Struggle for the Recognition of the Rights of Persons with Disabilities at the United Nations', In: Valentina Della Fina, Giuseppe Palmisano and Rachele Cera (eds) *The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities: A Commentary* (Springer 2017) 1-40
- Theresia Degener, 'Disability in a Human Rights Context', *Laws* 2016, 5, 35
- Rosemary Kayess and Phillip French, 'Out of Darkness into Light? Introducing the Convention on the Rights of Persons with Disabilities', 8 *HUM. RTS. REV.* 1 (2008), *available online at* https://www.researchgate.net/publication/249278055_Out_of_Darkness_into_Light_Introducing_the_Convention_on_the_Rights_of_Persons_with_Disabilities
- Gerard Quinn, 'The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities: Towards a New International Politics of Disability', 15 *Texas J. on Civil Liberties & Civil Rights*, Fall 2009, 33-53
- Gerard Quinn, *A Short Guide to the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, in Gerard Quinn and Lisa Waddington (ed.), 1 *European Yearbook of Disability Law*, Intersentia, 89 (2009)
- Professor Michael Stein, Harvard Law School Project on Disability, 'The Making of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities,' April 13, 2018, *available online at* https://www.youtube.com/watch?v=GWlf_NzpvYo

- Bruce, A., Quinn, G., Degener, T., Burke, C. et al. *Human Rights and Disability: The Current Use and Future Potential of United Nations Human Rights instruments in the Context of Disability* (Geneva: United Nations Press 2002)

მისანვდომობა

განსახილველი თემატიკა

- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა მოძრაობა და ბრძოლა მისანვდომობისთვის.
- დისკუსია გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციაში მისანვდომობის პოზიციონირებასთან დაკავშირებით.
- მისანვდომობის სამართლებრივი ბუნება, ნორმატიული შინაარსი.
- მისანვდომობის მიმართება გონივრული მისადაგებისა და უნივერსალური დიზაინის პრინციპებთან.

დამატებითი საკითხები

- მისანვდომობის მნიშვნელობა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე თემისთვის.
- მისანვდომობის სამართლებრივი საფუძველი ადრეული საერთაშორისო კონვენციების მიხედვით.
- **Travaux préparatoires.**
- მე-9 მუხლის ნორმატიული შინაარსი.
- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კომიტეტის ზოგადი კომენტარი N2.
- მისანვდომობის, გონივრული მისადაგებისა და უნივერსალური დიზაინის ურთიერთმიმართება.

განსახილველი საქმეები

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კომიტეტის გადანყვეტილებები საქმეზე:

- Sylvia Nyusti and Péter Takács v. Hungary (CRPD/C/9/D/1/2010) 21 June 2013
- Mr. X v. Argentina (CRPD/C/11/D/8/2012) 18 June 2014
- “F” v. Austria (CRPD/C/14/D/21/2014) 21 September 2015
- Gemma Beasley v. Australia (CRPD/C/15/D/11/2013) 25 May 2016
- Michael Lockrey v. Australia (CRPD/C/15/D/13/2013) 30 May 2016
- Fiona Given v. Australia (CRPD/C/19/D/19/2014) 29 March 2018
- Simon Bacher v. Austria (CRPD/C/19/D/26/2014) 6 April 2018

სავალდებულო ლიტერატურა

- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კომიტეტი, ზოგადი კომენტარი No. 1 (2014): მუხლი 9: მისანვდომობა (22 მაისი 2014) CRPD/C/GC/2 *ქართულ ენაზე თარგმანი მისანვდომია*:
https://www.ombudsman.ge/res/docs/201911051140564098_9.pdf
- Anna Lawson, *Article 9: Accessibility*, In: Dimitris Anastasiou, *The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities a commentary* (OUP 2018) 258-286
- Anna Lawson, *Accessibility Obligations in the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: Nyusti & Takacs V Hungary*, *South African Journal on Human Rights* (2014) 380-392

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- Andrea Gossett, Mansha Mirza, Ann Kathleen Barnds and Daisy Fiedt, 'Beyond access: A case study on the intersection between accessibility, sustainability, and universal design' (2009) *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology* 439-450
- Olivier De Schutter, 'Reasonable Accommodations and Positive Obligations in the European Convention on Human Rights', In: Anna Lawson and Caroline Gooding (eds) *Disability Rights in Europe* (Hart Publishing 2005) 35
- Andrea Broderick, 'Of Rights and Obligations: the birth of accessibility' (2019) *The International Journal of Human Rights*
- Andrea Broderick, Report on Reasonable Accommodation under the CRPD: The Georgian Context (USAID, 2017)
- Per Koren Solvang and Hilde Haualand, 'Accessibility and Diversity: Deaf space in action' (2014) 16 *Scandinavian Journal of Disability Research* 1-13

დამოუკიდებელი ცხოვრება და თემში ჩართულობა

განსახილველი თემატიკა

- დამოუკიდებელი ცხოვრების ფილოსოფია: არსი და მნიშვნელობა.
- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის მე-19 მუხლი.
- დამოუკიდებელი ცხოვრების უზრუნველყოფის საფუძველი საქართველოს კანონის „შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების შესახებ“ მიხედვით (ანალიზი საერთაშორისო სტანდარტთან მიმართებაში).

დამატებითი საკითხები

- დამოუკიდებელი ცხოვრების ფილოსოფია.
- დამოუკიდებელი ცხოვრების მოძრაობის ისტორია.
- მე-19 მუხლის ნორმატიული შინაარსი.
- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კომიტეტის მე-5 ზოგად კომენტარში დასმული აქცენტები.
- დამოუკიდებელი ცხოვრების ხელშემწყობი სერვისები.
- შეზღუდულ შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კომიტეტის განმარტებები დამოუკიდებელი ცხოვრების შესახებ სახელმწიფოთა მიმართ გაცემული რეკომენდაციების მიხედვით.
- დენსტიტუციონალიზაცია: მსოფლიო და საქართველო.
- საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისთვის დამოუკი-

დებელი ცხოვრების ხარისხის გაზრდის ხელშემწყობი მექანიზმები და შეფასება საერთაშორისო სტანდარტთან მიმართებაში.

განსახილველი საქმეები

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კომიტეტის გადანყვეტილება საქმეზე:

- H.M v. Sweden (CRPD/C/7/D/3/2011) 21 May 2012

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადანყვეტილებები საქმეზე:

- Guberina v. Croatia (App. no 23682/13, 22 March 2016)
- Belli and Arquier-Martinez v. Switzerland (App. no. 65550/13, 11 December 2018)
- N. v. Romania (App. no. 59152/08, 28 November 2017).

სავალდებულო ლიტერატურა

- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კომიტეტი, ზოგადი კომენტარი No.5 (2017) დამოუკიდებლად ცხოვრებისა და საზოგადოებაში ჩართულობის შესახებ (27 ოქტომბერი 2017) CRPD/C/GC/5 *ქართული თარგმანი მისანვდომია*:
<https://www.ombudsman.ge/res/docs/2019110511405634547.pdf>
- საქართველოს კანონი „შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების შესახებ“ (მიღების თარიღი 14/07/2020) მუხლები 4, 20

- János Fiala-Butora, Arie Rimmerman and Aylet Gur, 'Article 19: Living Independently and Being Included in the Community' In: Ilias Bantekas, Michael Ashley Stein and Dimitris Anastasiou (eds) *The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: A Commentary* (OUP 2018) 530

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- Oliver Lewis, Genevra Richardson, 'The right to live independently and be included in the community' (2020) *International Journal of Law and Psychiatry*
- Gerard Quinn and Suzanne Doyle, 'Getting a Life – Living Independently and Being Included in the Community' (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights 2012) *available online at:*
http://cms.horus.be/files/99909/MediaArchive/pdf/Getting_a_Life_art_19_CRPD_and_EU_Structural_Funds.pdf
(ქართული თარგმანი მისაწვდომია:
<http://www.disability.ge/ge/saertashoriso-kanonmdebloba/damoukidebeli-tskhovreba-da-temshichartuloba>)
- Charlotte Pearson, 'Independent Living', In: Nick Watson, Alan Roulstone and Carol Thomas (eds) *Routledge Handbook of Disability Studies* (Routledge 2012) 240
- Arlene S. Kanter, *The Development of Disability Rights Under International Law: From Charity to Human Rights* (Routledge 2015) Chapter 2 pp 64-124
- Kelley Johnson and Rannveig Traustadóttir (eds), *Deinstitutionalization and People with Intellectual Disabilities* (Jessica Kingsley Publishers 2005)
- Judith Heumann (with Kristen Joiner), *Being Heumann an Unrepentant Memoir of a Disability Rights Activist* (Beacon Press Boston 2019)

დისკრიმინაციის აკრძალვა და ინკლუზიური თანასწორობა

განსახილველი თემატიკა

- დისკრიმინაციის აკრძალვისა და თანასწორობის სამართლის განვითარების ისტორიული და თეორიული ასპექტები.
- დისკრიმინაციის ფორმები გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის მიხედვით.
- ინკლუზიური თანასწორობის პრინციპი და მისი გამოყენება შეზღუდულ შესაძლებლობასთან მიმართებით.

დამატებითი საკითხები

- ფორმალური თანასწორობა.
- არსებითი თანასწორობა.
- ინკლუზიური თანასწორობა და მისი განსხვავება ფორმალური და არსებითი თანასწორობისგან.
- დისკრიმინაციის აკრძალვა საერთაშორისო პაქტებში: სამოქალაქო და პოლიტიკურ, ასევე ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების შესახებ.
- დისკრიმინაციის აკრძალვის სამართლებრივი ბუნება.
- დისკრიმინაციის ფორმები შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კომიტეტის მე-6 ზოგადი კომენტარის მიხედვით.
- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კომიტეტის მე-6 ზოგად კომენტარში გამოყოფილი მნიშვნე-

ნელოვანი ასპექტები დისკრიმინაციის აკრძალვასთან დაკავშირებით.

- უარი გონივრული მისადაგებაზე როგორც დისკრიმინაციის ფორმა.

განსახილველი საქმეები

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კომიტეტის გადანყვეტილებები საქმეზე:

- Richard Sahlin v. Sweden (CRPD/C/23/D/45/2019) 23 September 2020
- Y v. United Republic of Tanzania (CRPD/C/20/D/23/2014) 30 October 2018
- J.H v. Australia (CRPD/C/20/D/35/2016) 20 December 2018.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადანყვეტილებები საქმეზე:

- Z.H. v. Hungary (App. no. 28973/11, 8 November 2012)
- Blokhin v. Russia (App. no. 47152/06, 23 March 2016).

სავალდებულო ლიტერატურა

- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კომიტეტის ზოგადი კომენტარი N6 (2018) თანასწორობისა და დისკრიმინაციის დაუშვებლობის შესახებ (C/GC/6) 26 აპრილი 2018
- Rachele Cera, 'Article 5 [Equality and Non-Discrimination]', In: Valentina Della Fina, Giuseppe Palmisano and Rachele Cera (eds) *The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities: A Commentary* (Springer 2017) 157-174

- Jessica Lynn Corsi, 'Article 5: Equality and Non-Discrimination' In: Ilias Bantekas, Michael Ashley Stein and Dimitris Anastasiou (eds) *The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: A Commentary* (OUP 2018) 140-170

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- Janet E. Lord et al., *HIV/AIDS, Disability and Discrimination: A Thematic Guide on Inclusive*
- *Law, Policy and Programming* (One Billion Strong, Washington, D.C., 2012), *available online at:*
https://www.academia.edu/29250089/HIV_AIDS_Disability_and_Discrimination_A_Thematic_Guide_on_Inclusive_Law_Policy_and_Programming
- Penny Weller, 'The Right to Health: The Convention on the Rights of Persons with Disabilities' (2010) 35(2) *Alternative Law Journal* 66

კანონის წინაშე თანასწორობა და მხარდაჭერით გადაწყვეტილების მიღების სისტემა

განსახილველი თემატიკა

- კანონის წინაშე თანასწორი აღიარების უფლება გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის მიხედვით: თეორია და პრაქტიკა.
- პარადიგმის ცვლილება: მეურვეობიდან მხარდაჭერით გადაწყვეტილების მიღების სისტემის შექმნამდე.
- საქართველო და 2015 წელს გატარებული „ქმედუნარიანობის რეფორმა.“

დამატებითი საკითხები

- კანონის წინაშე თანასწორობის ისტორიული განვითარება (ძირითად ასპექტები).
- გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის მე-12 მუხლის ისტორიული მნიშვნელობა.
- გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის მე-12 მუხლის ნორმატიული შინაარსი.
- გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კომიტეტის ზოგადი კომენტარი N1.

- გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის მე-12 მუხლის მიმართება მთლიანად კონვენციასთან და კონვენციის სხვა მუხლებთან.
- გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კომიტეტის მოსაზრებები მე-12 მუხლით გათვალისწინებული ვალდებულებების შესახებ (ზოგადი კომენტარი N1, კონვენციის ნევრი სახელმწიფოების მიმართ გაცემული რეკომენდაციების მიხედვით).
- მხარდაჭერით გადანყვეტილების მიღების ახალი სისტემა: მსოფლიო და საქართველო.
- საქართველო და 2015 წლის „ქმედუნარიანობის რეფორმა“ - საკანონმდებლო ცვლილებები, შესაბამისობა საერთაშორისო სტანდარტებთან, გამოწვევები.

განსახილველი საქმეები

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კომიტეტის გადანყვეტილებები საქმეზე:

- Zsolt Bujdosó, Jánonsné Ildikó Márkus, Viktoria Márton, Sándor Mészáros, Gergely Polk and János Szabó v. Hungary (CRPD/C/10/D/4/2011) 16 October 2013
- Marlon James Noble v. Australia (CRPD/C/16/D/7/2012) 10 October 2016
- Gemma Beasley v. Australia (CRPD/C/15/D/11/2013) 25 May 2016
- Michael Lockrey v. Australia (CRPD/C/15/D/13/2013) 30 May 2016

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადანყვეტილებები საქმეზე:

- Alajos Kiss v. Hungary (App. no. 38832/06, 20 May 2010)

- Kędzior v. Poland (App. no 45026/07, 16 October 2012)
- Shtukaturov v. Russia (App. no. 44009/05, 27 March 2008)
- Stanev v. Bulgaria (App. no. 36760/06, 17 January 2012)

სავალდებულო ლიტერატურა

- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კომიტეტი, ზოგადი კომენტარი No. 1 (2014): მუხლი 12: სამართლის სუბიექტად აღიარება (19 მაისი 2014) CRPD/C/GC/1 *ქართულ ენაზე თარგმანი მისაწვდომია: <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2019110614525485936.pdf>*
- Anna Arstein-Kerslake & Eilionóir Flynn, 'The General Comment on Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities: a roadmap for equality before the law', (2016) *The International Journal of Human Rights* 471-490

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- Gerard Quinn & Anna Arstein-Kerslake, 'Restoring the Human in Human Rights: Personhood and doctrinal innovation in the UN disability convention' In: Conor Gearty & Costas Douzinas (eds). *The Cambridge Companion to Human Rights Law* (CUP 2012)
- Clíona de Bhailís and Eilionóir Flynn, 'Recognising legal capacity: commentary and analysis of Article 12 CRPD' (2017) *International Journal of Law in Context* 6-21
- Amita Dhanda, 'Conversations between the proponents of the new paradigm of legal capacity' (2017) *International Journal of Law in Context* 87-95
- Eilionóir Flynn and Anna Arstein-Kerslake, 'The Support Model of Legal Capacity: Fact, Fiction, or Fantasy' (2014) 32

Berkeley J. Int'l L. 124

- Janet E. Lord & Michael Stein, 'Contingent Participation and Coercive Care: Feminist and Communitarian Theories Consider Disability and Legal Capacity' In: Bernadette McSherry & Ian Freckelton (eds) *Coercive care: law and policy* (2013)
- Robert Dinerstein, 'Implementing Legal Capacity Under Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities' (Winter 2012) 19(2) Human Rights Brief 8. available online at: <https://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1816&context=hrbrief>
- Melvyn Colin Freeman, Kavitha Kolappa, Jose Miguel Caldas de Almeida, Arthur Kleinman, Nino Makhashvili, Sifiso Phakathi, Benedetto Saraceno, Graham Thornicroft, 'Reversing hard won victories in the name of human rights: a critique of the General Comment on Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities' (2015) *The Lancet* 844-850
- Peter Blank and Jonathan G. Martinis, 'The Right to Make Choices' (2015) *The National Resource Centre for Supported Decision-Making*, 3 *Inclusion* 24-33
- Tina Minkowitz, 'The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities and the right to be free from non-consensual psychiatric interventions' (2007) 34(2) *Syracuse Journal of International Law and Commerce* 405
- Jerome E. Bickenbach, 'Monitoring the United Nation's Convention on the Rights of Persons with Disabilities: data and the International Classification of Functioning, Disability and Health' (2011) 11 *Bmc Public Health* S8

მართლმსაჯულების მისანვდომობა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისთვის

განსახილველი თემატიკა

- მართლმსაჯულების მისანვდომობის საერთაშორისო სტანდარტი.
- მართლმსაჯულების მისანვდომობა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისთვის საქართველოში.
- სპეციალური მოსარჩელის როლი შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის სფეროში.

დამატებითი საკითხები

- მართლმსაჯულების სისტემაში არსებული გარემო, სისტემური და პროცედურული ბარიერები შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისთვის.
- მართლმსაჯულების მისანვდომობა საერთაშორისო კონვენციებში.
- გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის მე-13 მუხლით გათვალისწინებული ვალდებულებები სახელმწიფოთა მიმართ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისთვის მართლმსაჯულების მისანვდომობის უზრუნველყოფის მიზნით.

- საერთაშორისო პრინციპები და გზამკვლევები მართლმსაჯულების მისაწვდომობაზე შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისთვის.

განსახილველი საქმეები

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კომიტეტის გადანყვეტილებები საქმეზე:

- Boris Makarov v. Lithuania (CRPD/C/18/D/30/2015) 05 October 2015
- Munir al Adam v. Saudi Arabia (CRPD/C/20/D/38/2016) 24 October 2018.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადანყვეტილებები საქმეზე:

- Valentin Câmpeanu v. Romania (App. no. 478448/08, 17 July 2014)
- A.N. v Lithuania (App. no. 17280/08, 31 May 2016)

სავალდებულო ლიტერატურა

- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენცია, მუხლები 4(2), 5, 13
- Office of the High Commissioner for Human Rights, International Principles and Guidelines on Access to Justice for Persons with Disabilities, Geneva: August 2020, available online at: https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Disability/SR_Disability/GoodPractices/Access-to-Justice-EN.pdf

- საქართველოს კანონი „შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების შესახებ“(მიღების თარიღი 14/07/2020) მუხლები 18, 19

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- Anna Lawson, ‘Disabled People and Access to Justice: From disablement to enablement?’ In: Peter Blanck and Eilionóir Flynn (eds) *Routledge Handbook of Disability Law and Human Rights* (Routledge 2017) 88 – 104
- Eilionóir Flynn, *Disabled Justice? Access to Justice and the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities* (Routledge 2016)
- Stephanie Ortoleva, ‘Inaccessible Justice: Human Rights, Persons with Disabilities and the Legal System’ (2011) 17 *ILSA J Int'l & Comp L* 281
- Frances Gibson, ‘Article 13 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities – a right to legal aid?’ (2010) 15 *Austl J HR* 123, 127

მონაწილეობა პოლიტიკურ და საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში

განსახილველი თემატიკა

- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისთვის პოლიტიკურ და საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში სრული და ეფექტური მონაწილეობის მნიშვნელობა.
- კონვენციის 29-ე მუხლით გარანტირებული უფლება.
- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კომიტეტისა და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ განხილული მნიშვნელოვანი საქმეები არჩევნებში მონაწილეობის უფლებასთან დაკავშირებით.

დამატებითი საკითხები

- საერთაშორისო კონვენციები პოლიტიკურ მონაწილეობაზე.
- 29-ე მუხლის ნორმატიული შინაარსი.
- 29-ე მუხლის მჭიდრო კავშირი გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის სხვა მუხლებთან.
- ქმედუნარიანობა და არჩევნებში მონაწილეობის უფლება.
- მონაწილეობა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში.

- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა მონაწილეობა პოლიტიკურ და საზოგადოებრივის ცხოვრების ყველა სფეროში საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით.

განსახილველი საქმეები

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კომიტეტის გადანყვეტილებები საქმეზე:

- **Fiona Given v. Australia (CRPD/C/29/D/19/2014) 29 March 2018**

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადანყვეტილებები საქმეზე:

- **Alajos Kiss v. Hungary (App. no. 38832/06, 20 May 2010)**
- **Strøbye and Rosenlind v. Denmark (App. no 25802/18 and 27338/18, 2 February 2021)**

სავალდებულო ლიტერატურა

- **Mr. Milan Šveřpa, Inclusion Europe, Interview on the Political Participation of Persons with Disabilities, available online at: https://www.youtube.com/watch?v=E1bqju_SU4Y**
- გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენცია, მუხლები 4, 12, 29, 33(3)
- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კომიტეტი, ზოგადი კომენტარი **No. 7 (2018)**, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების, მათ შორის, ბავშვების მონაწილეობა კონვენციის იმპლემენტაციასა და მონიტორინგში, წარმომადგენელი ორგანიზაციების მეშვეობით (09 ნოემბერი 2018) **CRPD/C/GC/7** თარმანი ქართულ ენაზე მისაწვდომია:

<https://www.ombudsman.ge/res/docs/2019110511405625554.pdf>

- საქართველოს კანონი „შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების შესახებ“ (მიღების თარიღი 14/07/2020) მუხლი 14
- საქართველოს ორგანული კანონი საქართველოს საარჩევნო კოდექსი (მიღების თარიღი 27/10/2011)

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- Janet E. Lord, Michael Stein & Janos Fiala, 'Facilitating An Equal Right to Vote For Persons with Disabilities, J. Human Rights practice' (2014), available online at: <http://jhrp.oxfordjournals.org/content/6/1/115.full.pdf?keytype=ref&ijkey=ErlnelUYovP9hRp>
- Council of Europe, Parliamentary Assembly, 'The political rights of persons with disabilities: a democratic issue', Resolution 2155(2017), available online at: <https://pace.coe.int/pdf/138af8b23024d5477e12611374656444efee70523326667a8259ffe25682ae848428feba12/resolution%202155.pdf>

ინკლუზიური განათლების სისტემა

განსახილველი თემატიკა

- გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის მიერ დადგენილი სტანდარტი განათლების უფლებასთან და ინკლუზიური განათლების სისტემის განვითარებასთან დაკავშირებით.
- განათლების უფლება გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციამდე მიღებულ საერთაშორისო კონვენციებში.
- ინკლუზიური განათლება საქართველოში და სისტემის წინაშე არსებული გამოწვევები.

დამატებითი საკითხები

- განათლების უფლების რეალიზების მნიშვნელობა და როლი შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა პიროვნული განვითარების, სოციალური და ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებისთვის.
- ინკლუზიური განათლების უფლების რეალიზებისთვის ქვეყნების მიერ შესასრულებელი ვალდებულებები გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის მიხედვით.
- საქართველოში არსებული ბარიერები ინკლუზიური განათლების უფლების სრულფასოვანი რეალიზებისთვის.

განსახილველი საქმეები

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებები საქმეზე:

- Enver Sahin v. Turkey (App. no. 23065/12, 30 January 2018)
- Çam v. Turkey (App. no. 51500/08, 23 February 2016)

სავალდებულო ლიტერატურა

- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კომიტეტი, ზოგადი კომენტარი No. 4 (2016) ინკლუზიური განათლების შესახებ (25 ნოემბერი 2016) CRPD/C/GC/4 ქართულ ენაზე თარგმანი მისაწვდომია:
<https://www.ombudsman.ge/res/docs/2019110511405657307.pdf>
- Rosemary Kayess and Jennifer Green, Today's lesson on diversity, In: Peter Blanck and Eilionóir Flynn (eds) Routledge Handbook of Disability Law and Human Rights (Routledge 2017) 53-71
- საქართველოს კანონი „შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების შესახებ“ (მიღების თარიღი 14/07/2020) მუხლი 8

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- Office of the High Commissioner for Human Rights, Thematic study on the right of persons with disabilities to education (18 December 2013) A/HRC/25/29 (available online at: https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Disability/StudyEducation/A_HRC_25_29_ENG.pdf)

- Marcia H. Rioux & Paula C. Pinto, 'A time for the universal right to education: back to basics, *British Journal of Sociology of Education*' (2010) 621-642
- Peder Haug, 'Understanding inclusive education: ideals and reality' (2017) *Scandinavian Journal of Disability Research* 19 206-217
- Sakari Moberg, Etsuko Muta, Kanako Korenaga, Matti Kuorelahti and Hannu Savolainen, 'Struggling for inclusive education in Japan and Finland: teachers' attitudes towards inclusive education' (2018) 38 *European Journal of Special Needs Education* 110-114

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლება შრომაზე

განსახილველი თემატიკა

- შრომისა და დასაქმების უფლების გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციითა და შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის მიერ დადგენილი სტანდარტები.
- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა დასაქმების ხელშეწყობა.

დამატებითი საკითხები

- გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის 27-ე მუხლის ვალდებულებები მონაწილე სახელმწიფოთა მიმართ.
- შრომა და დასაქმება შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა პიროვნული განვითარების, სოციალური და ეკონომიკური გაძლიერებისთვის.
- კვოტა დასაქმებაში და მსოფლიო პრაქტიკა.
- შრომის იძულება და ექსპლუატაცია.
- დისკრიმინაცია და უარი გონივრულ მისადაგებაზე დასაქმების უფლების რეალიზაციისას.
- დასაქმების ხელშეწყობი პროგრამები საქართველოში: ეფექტურობა და ხარვეზები.

განსახილველი საქმეები

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კომიტეტის გადანყვეტილებები საქმეზე:

- Liliane Gröninger v. Germany (CRPD/C/D/2/2010) 7 July 2014
- Marie-Louise Jungelin v. Sweden (CRPD/C/12/D/5/2011) 14 November 2014
- Richard Sahlin v. Sweden (CRPD/C/23/D/45/2018) 23 September 2020

სავალდებულო ლიტერატურა

- Maria Ventegodt Liisberg, 'Article 27 Work and Employment' In: Valentina Della Fina, Giuseppe Palmisano and Rachele Cera (eds) *The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities: A Commentary* (Springer 2017) 497-508
- Lisa Waddington, Mark Priestley and Betül Yalcin, 'Equality of opportunity in employment? Disability rights and active labour market policies' In: Peter Blanck and Eilionóir Flynn (eds) *Routledge Handbook of Disability Law and Human Rights* (Routledge 2017) 72-87
- საქართველოს კანონი „შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების შესახებ“ (მიღების თარიღი 14/07/2020) მუხლები 11

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- Gunnel Östlund and Gun Johanson, 'Remaining in Workforce – Employment Barriers for People with Disabilities in a

Swedish Context' (2018) 20 Scandinavian Journal of Disability Research 18-25

- Inger Lise Skog Hansen, Tone Alm Andreassen and Nigel Meager, 'Employment of disabled people in Norway and the United Kingdom, comparing two welfare regimes and why this is difficult' (2011) 13 Scandinavian Journal of Disability Research 119-133
- Deborah Foster, 'Disability in the Labour Market: An Exploration of Concepts of the Ideal Worker and Organisational Fit that Disadvantage Employees with Impairments' (2012) 47 Sociology 705-721
- Simon Prideaux, Alan Roulstone, Jennifer Harris and Colin Barnes, 'Disabled people and self-directed support schemes: reconceptualizing work and welfare in the 21st century' (2009) Disability and Society 557-569
- International Labour Organization (2019) Promoting Employment Opportunities for People with Disabilities: Quota Schemes Volume 1
- International Labour Organization (2019) Promoting Employment Opportunities for People with Disabilities: Quota Schemes Volume 2

გენდერული ძალადობა და შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ქალთა უფლებები

განსახილველი თემატიკა

- ინტერსექციურობა და შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ქალები.
- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციით შემოთავაზებული მიდგომები შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ქალთა და გოგონათა მიმართ ჩადენილი ყველა ფორმის ძალადობის აღმოფხვრის მიზნით.
- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ქალთა და გოგონათა სექსუალური განათლებისა და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის უფლების რეალიზების აუცილებლობა და გამოწვევები საქართველოში.

დამატებითი საკითხები

- ქალთა მიმართ გენდერული ძალადობის აღმოფხვრის თეორიული საფუძვლები.
- გაეროს ქალთა მიმართ დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ კომიტეტის რეკომენდაციები გენდერული ძალადობის აღმოფხვრის შესახებ.
- ქალთა მიმართ ძალადობისა და ოჯახში პრევენციისა და აღკვეთის შესახებ ევროპის საბჭოს კონვენციის მიდგო-

მები გენდერული ძალადობის პრევენციისა და აღ-
მოფხვრის კუთხით.

- ინტერსექციური მიდგომა.
- შეზღუდული შესაძლებლობა და ინტერსექციურობა.
- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ქალთა მიმართ გენდერული ძალადობის სახეები.
- გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის მე-16 მუხლის ინტერპრეტაცია.
- გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოთა ვალდებულებები შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ქალთა მიმართ გენდერული ძალადობის პრევენციის, გამოვლენისა და გამოძიების საკითხზე.
- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ქალთა და გოგონათა სექსუალური და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის და უფლებების შესახებ განათლება და გამონეგვები.

სავალდებულო ლიტერატურა

- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კომიტეტის ზოგადი კომენტარი No. 3 (2016) შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ქალებისა და გოგონების შესახებ, ქართულ ენაზე თარგმანი მისაწვდომია:
<https://www.ombudsman.ge/res/docs/2019110511405637288.pdf>
- Stella InDepth: “WOMEN and Disability, Double the Challenge”, available online at:
<https://www.youtube.com/watch?v=SYmunegoHXM>
- CRPD – Review all articles for approach to gender-based discrimination and women with disabilities.
- Women Enabled International, “Fact Sheet on The Right of Women with Disabilities to be Free from Gender-Based Violence,” available online at:

<https://www.womenenabled.org/pdfs/Women%20Enabled%20International%20Facts%20-%20The%20Right%20of%20Women%20and%20Girls%20with%20Disabilities%20to%20be%20Free%20from%20Gender-Based%20Violence%20-%20ENGLISH%20-%20FINAL.pdf?pdf=GBVEnglish>

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- Dagmar Schiek, 'Organizing EU Equality Law Around the Nodes of 'Race', Gender and Disability' In: Dagmar Schiek and Anna Lawson (eds) *European Union Non-Discrimination Law and Intersectionality: Investigating the Triangle of Racial, Gender and Disability Discrimination* (Routledge 2011) 11
- Amanda Keeling, 'Article 16 Freedom from Exploitation, Violence and Abuse' In: Ilias Bantekas, Michael Ashley Stein and Dimitris Anastasiou (eds) *The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities A commentary* (OUP 2018) 466
- Ravi K. Thiara and Gill Hague, 'Disabled women and domestic violence: Increase risk but fewer services' In: Alan Roulstone and Hannah Mason-Bish (eds) *Disability, Hate Crime and Violence* (Routledge 2013) 106
- Deborah Stienstra and Leon Nyerere, 'Race, Ethnicity and Disability: Charting Complex and Intersectional Terrains' In: Shaun Grech and Karen Soldatic (eds) *Disability in the Global South* (Springer 2016) 255
- Dubravka Šimonović, 'Global and Regional Standards on Violence Against Women: The Evolution and Synergy of the CEDAW and Istanbul Conventions' (2014) 36 Hum Rts Q 590
- Monika Schröttle, 'Intimate Partner Violence Against Disabled Women as a Part of Widespread Victimization and

Discrimination over the Lifetime: Evidence from a German Representative Study' (2013) 7 IJCV 232

- Sonya Price-Kelly and Maria Attard (eds) *Accommodating Violence: The experience of domestic violence and people with disability living in licensed boarding houses* (Disability and Domestic Violence in Residential Settings Project 2010)
- Janet Price and Nidhi Goyal, 'The Fluid Connections and Uncertain Spaces of Women with Disabilities: Making Links Across and Beyond the Global South' In: Shaun Grech and Karen Soldatic (eds) *Disability in the Global South* (Springer 2016)
- Jacqueline Moodley and Lauren Graham, 'The importance of intersectionality in disability and gender studies' (2015) 29 *Agenda*
- Talia Meer & Helene Combrinck, 'Invisible intersections: Understanding the complex stigmatization of women with intellectual disabilities in their vulnerability to gender-based violence' (2015) 29 *Agenda* 14
- Md. Tanvir Hasan, Tisa Muhaddes, Suborna Camellia, Nasima Selim et al, 'Prevalence and Experiences of Intimate Partner Violence Against Women with Disabilities in Bangladesh: Results of an Explanatory Sequential Mixed-Method Study' (2014) 29 *Journal of Interpersonal Violence* 3105
- Judy Laing, 'Preventing violence, exploitation and abuse of persons with mental disabilities: Exploring the monitoring implications of Article 16 of the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities' (2017) 53 *Int'l JL & Psychiatry* 27
- Andrea Hollomotz, *Learning Difficulties and Sexual Vulnerability: A Social Approach* (Jessica Kingsley Publishers 2011)

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა დაცვა სარისკო და საბანგებო ჰუმანიტარულ სიტუაციებში

განსახილველი თემატიკა

- საერთაშორისო ინსტრუმენტები შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების უზრუნველყოფის მიზნით სარისკო და საბანგებო ჰუმანიტარულ სიტუაციებში.
- გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის მე-11 მუხლით გათვალისწინებული ვალდებულებები კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოთა მიმართ.
- საქართველოს კატასტროფის რისკის შემცირების ეროვნული სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის შესაბამისობა საერთაშორისო სტანდარტთან.

დამატებითი საკითხები

- თანასწორობის უზრუნველყოფის საჭიროება კრიზისის დროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისთვის.
- სენდაის ჩარჩო ხელშეკრულება და კატასტროფის რისკის შემცირების გლობალური პოლიტიკა.
- გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის მე-11 მუხლის ნორმატიული შინაარსი.

- სახელმწიფოთა ვალდებულებები მე-11 მუხლის მიხედვით (როგორც საკანონმდებლო, ისე პოლიტიკის დონეზე).
- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვთა უფლებები ადამიანის მიერ შექმნილი და ბუნებრივი კატასტროფების დროს.
- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ქალთა და გოგონათა უფლებები და საჭიროებები ადამიანის მიერ შექმნილი და ბუნებრივი კატასტროფების დროს.

სავალდებულო ლიტერატურა

- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენცია, მუხლები: 3, 4, 11
- Stephanie Motz, 'Article 11: Situations of Risk and Humanitarian Emergencies' In: Ilias Bantekas, Michael Ashley Stein and Dimitris Anastasiou (eds) *The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: A Commentary* (OUP 2018) 314-338
- Janet E. Lord, 'Persons with Disabilities in International Humanitarian Law: Paternalism, Protection or Rights?' In Cathy J Schlund-Vials & Michael Gill (eds) *Disability, Human Rights and the Limits of Humanitarianism* (Ashgate 2014) 155

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- Janet E. Lord, 'Nothing to Celebrate: North Koreans with Disabilities' (2013) *Foreign Policy in Focus*, available online at: <http://fpif.org/nothing-celebrate-north-koreans-disabilities/>
- Alexander Breitegger, 'How Law protects Persons with Disabilities in Armed Conflict' ICRC, 2017, available online at: <https://www.icrc.org/en/document/how-law-protects-persons-disabilities-armed-conflict>

- Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030, available online at:
https://www.preventionweb.net/files/43291_sendaiframeworkfordrren.pdf
- Code of Conduct for the International Red Cross and Red Crescent Movement and Non-Governmental Organizations (NGOs) in Disaster Relief, available online at:
<https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-1067.pdf>

მონიტორინგი და იმპლემენტაცია ეროვნულ დონეზე შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა აქტიური მონაწილეობით

განსახილველი თემატიკა

- საერთაშორისო და რეგიონული სტანდარტები გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის ეროვნულ დონეზე ეფექტური იმპლემენტაციისა და მონიტორინგის განხორციელების შესახებ.
- იმპლემენტაციისა და მონიტორინგის პროცესში შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა და მათი წარმომადგენლობითი ორგანიზაციების ეფექტური და რეალური ჩართულობის მექანიზმები.

დამატებითი საკითხები

- გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის მე-4(3) და 33(3) მუხლების ნორმატიული შინაარსი.
- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა აქტიური ჩართულობა, სრულყოფილი და ეფექტური მონაწილეობა კონვენციის იმპლემენტაციის პროცესში.
- გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის 33(2) მუხლი და მონიტორინგი ეროვნულ დონეზე.

- გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოების ვალდებულებები მე-4 და 33-ე მუხლების შესაბამისად.
- საქართველოს სახალხო დამცველის საქმიანობა გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის მონიტორინგის კუთხით.

სავალდებულო ლიტერატურა

- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენცია, მუხლები: 1-9, 33
- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კომიტეტი, ზოგადი კომენტარი No. 7 (2018), შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების, მათ შორის, ბავშვების მონაწილეობა კონვენციის იმპლემენტაციასა და მონიტორინგში წარმომადგენელი ორგანიზაციების მეშვეობით (09 ნოემბერი 2018) CRPD/C/GC/7 თარმანი ქართულ ენაზე მისაწვდომია:
<https://www.ombudsman.ge/res/docs/2019110511405625554.pdf>

ლექციისთვის დასამუშავებელი მასალები

- Gauthier de Beco 'Article 33 (2) of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Another Role for National Human Rights Institutions?' (2011) 29 (1) Netherlands Quarterly of Human Rights 84
- Gerard Quinn, 'Resisting the 'Temptation of Elegance': Can the Convention on the Rights of Persons with Disabilities Socialise States to Right Behaviour?' in O Arnardottir and G Quinn (eds), The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities. European and Scandinavian Perspectives (Martinus Nijhoff Publishers, 2009) 215

- Michael A. Stein & Janet E. Lord, 'Monitoring the Convention on the Rights of Persons with Disabilities: Innovations, Lost Opportunities, and Future Potential' (2010) 31 Human Rights Quarterly 599-726, available online at: <https://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2134&context=facpubs>
- Janet E. Lord and Michael A. Stein, 'The Domestic Incorporation of Human Rights Law and the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities' (2008) 83 U. Wash. L. Rev. 449, available online at: <https://digital.lib.washington.edu/dspace-law/bitstream/handle/1773.1/244/Lord%26Stein%201409.pdf?sequence=1>
- European Union Agency for Fundamental Rights, The right to political participation for persons with disabilities: human rights indicators (2014), available online at: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-right-political-participation-persons-disabilities_en.pdf